

Prostorna distribucija knjižnične djelatnosti u Hrvatskoj

Koprek, Josip

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:349477>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-04**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Josip Koprek

PROSTORNA DISTRIBUCIJA KNJIŽNIČNE DJELATNOSTI U HRVATSKOJ

Prvostupnički rad

Mentor: doc. dr. sc. Lana Slavuj Borčić

Ocjena: _____

Potpis: _____

Zagreb, 2021.

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Prvostupnički rad

Prostorna distribucija knjižnične djelatnosti u Hrvatskoj

Josip Koprek

Izvadak: Knjižnice kao kulturne ustanove igraju važnu ulogu u izgradnji identiteta svakog društva. Njihova osnovna funkcija je prikupljanje i čuvanje pisane građe i davanje pristupa svojim fondovima. No, različite vrste knjižnica imaju različite uloge u društvu. Nacionalne knjižnice sakupljaju cjelokupni fond neke države, sveučilišne i školske knjižnice pružaju potporu odgojno-obrazovnim procesima, dok specijalne knjižnice podupiru rad znanstvenih ili kulturnih institucija. Narodne knjižnice, pak, pružaju najširi spektar usluga najvećem dijelu društva i zbog toga se analizira njihova prostorna distribucija unutar RH kroz različite pokazatelje razvijenosti i iskorištenosti. Mreža narodnih knjižnica u RH je relativno dobro razvijena, dok su potencijali razvoja vidljivi u širenju same usluge i povećanju broja korisnika.

34 stranica, 14 grafičkih priloga, 0 tablica, 49 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: narodne knjižnice, knjižnični sustav, Hrvatska, kulturna geografija

Voditelj: doc. dr. sc. Lana Slavuj Borčić

Tema prihvaćena: 14. 1. 2021.

Datum obrane: 23. 9. 2021.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Undergraduate Thesis

Spatial Distribution of Libraries in Croatia

Josip Koprek

Abstract: Libraries as cultural institutions play an important part in the construction of a society's identity. Their primary function consists of collection and preservation of written material and allowing access to their stock. However, different types of libraries have different roles in society. National libraries collect the entire written output of a country, university and school libraries support educational work and special libraries support the work of scientific and cultural institutions. Public libraries, on the other hand, provide the broadest spectrum of services to the largest amount of people. For that reason, the spatial distribution of public libraries in Croatia is analyzed through different indicators of development and utilization. The system is relatively well-developed, with clear areas of further improvement in expanding services and widening the user base.

34 pages, 14 figures, 0 tables, 49 references; original in Croatian

Keywords: Public libraries, System of libraries, Croatia, Cultural geography

Supervisor: Lana Slavuj Borčić, PhD, Assistant Professor

Undergraduate Thesis title accepted: 14/01/2021

Undergraduate Thesis defense: 23/09/2021

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. PREDMET, CILJ ISTRAŽIVANJA I METODOLOGIJA	3
3. POVIJEST HRVATSKIH KNJIŽNICA	5
4. STRUKTURA MREŽE KNJIŽNICA U RH	10
5. HIJERARHIJA KNJIŽNIČNIH CENTARA U RH	13
6. RAZVIJENOST KNJIŽNIČNE DJELATNOSTI I KORIŠTENJE KNJIŽNICA U HRVATSKOJ	20
6.1. INDEKS RAZVIJENOSTI KNJIŽNIČNE DJELATNOSTI	20
6.2. INDEKS ISKORIŠTENOSTI KNJIŽNICA	23
7. ZAKLJUČAK	28
8. POPIS LITERATURE	31
9. POPIS IZVORA	34
10. PRILOZI	IV

1. UVOD

Korištenje književnosti kao medija za pohranu informacija o prostoru može se vidjeti još od antičkog doba (Šakaja, 2015). Stari Grci, u nemogućnosti objašnjavanja prirodnih fenomena, okreću se mitovima i mitologiji kako bi ih objasnili. Jedna govori o Niobi koja se, nakon što joj život unište Apolon i Artemida, u svojoj boli povlači na goru Sipil, gdje plače od tolike tuge da ju sami bogovi pretvaraju u stijenu. No, zbog tolike tuge, niti stijene ne mogu zaustaviti njezine suze, pa danas posjetitelji te turske gore mogu vidjeti „uplakanu stijenu“ u obliku ženske glave (Fry, 2018). Knjige s vremenom postaju sve važnije i važnije u obrazovanju stanovništva. Tu se ne govori samo o stručnim knjigama, već i popularnim knjigama, djelima fikcije. Dijelovi romana Moby Dick govore o tehničkim aspektima kitolova (Melville, 2002), a „fantastični“ Jules Verne želi svojim serijalom „*Neobična putovanja*“ približiti čitateljima cijeli svijet i šire od toga. Najpoznatiji primjer je, dakako, „*Put oko svijeta u 80 dana*“ (Verne, 2020), za koju se danas izrađuju web-karte mjesta koja su se „posjećivala“ (Esri, n.d.), dok je za Hrvatsku najvažnija knjiga „*Matijaš Sandorf*“ (Verne, 2001), koja uključuje opise hrvatske obale, a zbog koje se u Pazinu osnovao Klub „Jules Verne“ (Božićević, 2005). Dakle, veza književnosti i geografije poznata je odavna. Svaka knjiga mora imati svoje mjesto radnje, bilo ono izmišljeno – primjerice serijal „*Gospodar prstenova*“ (Tolkien, 2020), koji sadrži možda i najkompletniji izmišljeni svijet, stvarno ili „augmentirano“, kao što je to u „*1984.*“ (Orwell, 2015). Uvidjevši ovo sve, nastaje i književna geografija, koja koristi književnost i kao izvor i kao alat geografskog proučavanja (Šakaja, 2015). Počinju se proučavati reprezentacije mjesta u književnim djelima kao što su „*Uliks*“ (Woods, 2021), a razvijaju se i projekti kartiranja „geografije fikcije“, tj. lokacija mjesta radnje (ETH Zürich, 2019).

Knjige su, dakle, dugo vremena bile jedini izvor bilo kakvih informacija. No, da bi se svim ljudima omogućio pristup knjigama, čovjek razvija knjižnicu, komunikacijsku agenciju koja postaje jedinstvena infrastrukturna organizacija kojoj je glavni cilj i uloga sustavno sakupljanje, čuvanje i davanje na pristup zabilježenog znanja (Stipanov, 2010). Knjižnice zato oduvijek imaju važno mjesto u svakom društvu. Današnje moderne knjižnice predstavljaju prave multimedijalne informacijsko-dokumentarne centre (Stipčević, 2006) koji se predstavljaju kao puno više nego samo primarni izvori za dobivanje znanja. No, kakve veze geografija ima sa samim knjižnicama? Kao prvo, iz perspektive urbanog planiranja, važno je gdje su knjižnice smještene i u kakvom su one odnosu na ostatak grada. Jesu li knjižnice blizu centra, u samom centru, ili pak na periferiji? Sam odnos između knjižnice i sredine u kojem se ona nalazi je kompleksan i recipročan (Banović Đorđević i Bojanić Obad Šćitaroci, 2020). Dalje od same morfologije, iz perspektive kulturne geografije, knjižnice imaju ulogu i u gradnji

identiteta svoje sredine (Banović Đorđević i Bojanić Obad Šćitaroci, 2020), no kao i u svakom sustavu, postoji i povratna veza, u kojoj sredina stvara literaturu koju knjižnice prihvaćaju, analiziraju, spremaju i čuvaju kao blago svoje općine, svojeg grada, čak i naroda (Stipanov, 2010). Direktna veza, ona očita, ogleda se u geografskom fondu svake knjižnice. Ogleda se i u predavanjima na različite teme iz znanosti općenito (Vrana i dr., 2021), pa i geografije koja se organiziraju u knjižnicama gdje „laici“ mogu saznati točne, provjerene informacije od strane stručnjaka te istovremeno naći i druge izvore o istoj temi. Dakle, knjižnice mogu imati veliki utjecaj u popularizaciji geografije kroz svoje djelovanje. Isto tako, geografija, tj. geografi, mogu pomoći u razvoju knjižnica. Prostornim analizama i korištenjem GIS-a može se učinkovito upravljati mrežom knjižnica neke države (Vodeb i Vodeb, 2015) ili manjeg prostora, kao grada (Ayatac i Dökmeci, 2007) i planirati za njeno proširenje. Također, mogu se analizirati uspješnost pokretnih knjižnica (Lo i Stark, 2020), socijalna inkluzija (Hodgetts i dr., 2008) te utjecaj knjižnica na različite aspekte društva u kojem se nalaze (Gong i dr., 2007; Pyati i Kamal, 2012; Colibaba i Skinner, 2019). No ipak, geografskih istraživanja o samoj prostornoj distribuciji ima relativno malo. U Hrvatskoj, većina znanstvenih članaka na tu temu pišu se iz perspektive samih knjižnica (Črnjar i Šupraha Perišić, 2014; Vugrinec, 2019) u kojima se više razmatra organizacija samog knjižničkog sustava, što je i očekivano. Jedini rad koji se na ovu temu piše iz geografske perspektive je knjiga „*Kultura i prostor: prostorna organizacija kulturnih djelatnosti u Hrvatskoj*“ (Šakaja, 1999), čiji je cilj opisati prostornu distribuciju knjižnica, no ta analiza nije toliko opširna s obzirom na veliki obujam teme knjige. U stranim radovima može se vidjeti više prostornih analiza knjižničkog sustava (Cole i Gatrell, 1986; Ayatac i Dökmeci, 2007; Vodeb i Vodeb, 2015; Higgs i dr., 2017), no opet prevladavaju radovi knjižničara koji se fokusiraju na samo funkcioniranje sustava (Bundy, 2010; Touminen i Saarti, 2012; Hamedinger, 2016; Uzezi Otolu, 2016; Dresel i dr., 2019).

2. PREDMET, CILJ ISTRAŽIVANJA I METODOLOGIJA

Glavni cilj ovog rada je analiza prostorne distribucije knjižnične djelatnosti u Republici Hrvatskoj. Radi postizanja tog cilja, predstaviti će se struktura mreže knjižnica u RH kako bi se pojmovno moglo odrediti koje vrste knjižnica se analiziraju. Dalje, odrediti će se hijerarhija knjižničnih centara, tj. općina i gradova koje imaju knjižnicu te će se razvijenost knjižnične djelatnosti i iskorištenost samih knjižnica analizirati kroz određene pokazatelje uspješnosti knjižnica. Također, usporediti će se razlike razvijenosti prema makroregijama i županijama. Uz to, nastojat će se objasniti razlozi današnjeg stanja knjižničkog sustava u Hrvatskoj. Današnje stanje usporedit će se sa stanjem iz 1990. u već spomenutoj knjizi „*Kultura i prostor*“ (Šakaja, 1999). Glavni predmet istraživanja je, naravno, knjižnica, i to javna knjižnica. U Republici Hrvatskoj, knjižnica je „*pravna osoba koja obavlja knjižničnu djelatnost*“ (Hrvatski sabor, 2019), a svaka knjižnica prema namjeni i korištenju može biti privatna ili javna (Hrvatska enciklopedija, 2021). Javna knjižnica je neprofitna knjižnica koju osnivaju Republika Hrvatska ili jedinice lokalne i područje samouprave, dok je privatna knjižnica ona kojoj je osnivač druga pravna ili fizička osoba (Hrvatski sabor, 2019). Prema sadržaju knjižničkog fonda može se odrediti više vrsta knjižnica. One su:

1. Nacionalna knjižnica – ova vrsta knjižnice prikuplja i čuva svu građu koja se odnosi na određenu državu (Hrvatska enciklopedija, 2021). To su javne ustanove od nacionalne važnosti (Šakaja, 1999)
2. Sveučilišna (visokoškolska) knjižnica – ove su knjižnice namijenjene znanstvenim istraživanjima na sveučilištima i visokoškolskoj nastavi (Hrvatska enciklopedija, 2021). One svojim radom doprinose razvoju znanosti uz pomaganje u odgojno-obrazovnom radu sveučilišta na kojem su osnovane (Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1990).
3. Narodna knjižnica – na ovu vrstu knjižnice se misli kada se općenito govori o „knjižnicama“, pošto su njihove zbirke i usluge namijenjene svim kategorijama stanovništva (Hrvatska enciklopedija, 2021).
4. Školska knjižnica – ove knjižnice nalaze se u sastavu osnovnih i srednjih škola (Šakaja, 1999). One su svojevrsna nadopuna u odgojno-obrazovnom procesu (Hrvatska enciklopedija, 2021)
5. Specijalna knjižnica – ova vrsta knjižnica obuhvaća najširi spektar različitih knjižnica, čija je zajednička karakteristika usmjerenost na određeno područje. Tu ulaze industrijske, komercijalne, galerijske, arhivske i muzejske knjižnice te znanstvene knjižnice, koje se još mogu podijeliti prema znanstvenom polju prema kojem su usmjerene (Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1992).

Od navedenih, prve četiri vrste knjižnica (nacionalne, sveučilišne, narodne i školske knjižnice) spadaju u tzv. opće knjižnice (Hrvatska enciklopedija, 2021), jer se pretežno ne „specijaliziraju“ za određena polja (osim sveučilišnih u manjem obujmu), dok su specijalne knjižnice posebna kategorija. S obzirom na karakteristike svih vrsta knjižnica, u ovom radu najveći fokus bit će na narodnim knjižnicama, koje su najraširenije i najdostupnije javnosti.

Metodološki, podaci će se obrađivati metodama analize i sinteze te komparativnom metodom, a prikazat će se grafičkim i kartografskim metodama prikazivanja podataka. Svi podaci odnose se na 2019. godinu, što proizlazi iz dva razloga. Kao prvo, u podacima za 2020. godinu (NSK, 2021) izostavljene su neke knjižnice koje, iako u sastavu drugih knjižnica, mogu svojom veličinom i brojem svojih korisnika biti i samostalne knjižnice (primjerice Gradska knjižnica Ante Kovačića u Zaprešiću, čiji podaci su pripojeni Knjižnicama grada Zagreba) ili su na nekim drugim područjima i opskrbljuju knjižničnom funkcijom stanovnike različitih naselja (primjerice Knjižnica „Vid Omišljanin“ u Omišlju, čija statistika je pripojena Gradskoj knjižnici Rijeka). Drugi, bitniji razlog je pad broja posudbi u 2020. godine radi zatvaranja tijekom pandemije, pa je tako 2020. godine statistika posudbi za oko 60% manja u odnosu na 2019. godinu (NSK, 2020; NSK, 2021).

3. POVIJEST HRVATSKIH KNJIŽNICA

Prije dolaska Hrvata na prostor današnje Hrvatske, knjižnice postoje u palačama (Hebrang Grgić, 2018), dok prve knjižnice nakon dolaska Hrvata nastaju kao i u ostatku Europe, uz samostane i crkve (Šakaja, 1999). Najstarijom hrvatskom knjižnicom smatra se knjižnica splitske katedrale, koja se stvara u sklopu Splitske biskupije kao skriptorij i pisarnica (Hebrang Grgić, 2018). Podataka o knjižnicama na području Hrvatske tijekom tog vremena nema mnogo (Hebrang Grgić, 2018), pa tako ne postoje ni točni podaci o nastanku knjižnice splitske katedrale, no zna se da je morala nastati najkasnije u 8. stoljeću (Šakaja, 1999). U toj knjižnici sačuvan je i „*Splitski evanđelistar*“, koju je (prema legendi) napisao sv. Dujam u 3. stoljeću u Saloni (Hebrang Grgić, 2018). Knjižnice kasnije većinom osnivaju redovnici, pogotovo benediktinci (Šakaja, 1999), koji osnivaju i Knjižnicu samostana sv. Krševana u Zadru u 10. stoljeću (Hebrang Grgić, 2018). Iako je knjižnica splitske katedrale najstarija, ona s najdužim neprekinutim djelovanjem do danas je „*Metropolitana*“, knjižnica Zagrebačke biskupije, koja je osnovana vjerojatno kada i sama biskupija, 1094. godine (Hebrang Grgić, 2018). S vremenom se razvija sve više i više knjižnica, među kojima vrijedi spomenuti i knjižnicu samostana sv. Dominika u Splitu, koja je osnovana prije 1245. godine, a kojoj Marko Marulić u 16. stoljeću daruje dio knjiga iz svoje privatne knjižnice (Hebrang Grgić, 2018). Ostale bitne knjižnice nalaze se u Šibeniku, Varaždinu, Trsatu (Šakaja, 1999) te knjižnice u sklopu učilišta u Dubrovniku i na Hvaru (Hebrang Grgić, 2018).

Tijekom humanizma i renesanse osnivaju se prve privatne knjižnice, među kojima je najpoznatija knjižnica Marka Marulića (Šakaja, 1999), koja je sadržavala oko 200 knjiga (Hebrang Grgić, 2018). Uz to, dolazi i do reformacije, pa se zabranjuju i Marulićeve knjige, uz knjige Matije Vlačića Ilirika i ostalih autora (Hebrang Grgić, 2018). U 17. stoljeću isusovci osnivaju najveći broj knjižnica uz prve hrvatske gimnazije (Šakaja, 1999), uključujući i knjižnicu pri isusovačkome kolegiju u Zagrebu, koja je preteča današnje NSK (Hebrang Grgić, 2018). Daljnjim razvojem, 1669. godine knjižnica postaje „Akademijina knjižnica“, pošto je i kolegij postao Akademija, a to je pak početak Sveučilišta u Zagrebu. Najveća knjižnica ipak je već poznata „*Metropolitana*“ (Hebrang Grgić, 2018). Kao i prije, postoje mnoge bitne privatne knjižnice, pa tako 1662. godine nastaje „*Zriniana*“, knjižnica Nikole Zrinskog u Čakovcu, koja je većim dijelom uništena nakon njegovog smaknuća. Počinju se razvijati i novine, danas sastavni dio knjižničkog fonda (Hebrang Grgić, 2018).

Političke i društvene promjene u 18. stoljeću zahvaćaju i Hrvatsku. Ilirski narodni preporod stvara se 1835. godine i počinje izdavati novine i časopise (Hebrang Grgić, 2018). Utemeljuje se i Matica ilirska, koja je prvi nakladnik u današnjem smislu, i objavljuje Verneov

„Put oko svijeta za 80 dana“ čime počinje i objavljivanje popularnih naslova u Hrvatskoj (Hebrang Grgić, 2018). Na inicijativu Josipa Jurja Strossmayera nastaje i Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti (JAZU, današnja HAZU), koja povećava svoj fond kao i NSK (Šakaja, 1999). Ilirski preporod potiče otvaranje prvih narodnih čitaonica (Šakaja, 1999) jer smatraju kako knjižari (tada najveći distributeri knjiga) namjerno ne izlažu knjige preporoditelja u svojim izložima (Hebrang Grgić, 2018). Najveća koncentracija takvih čitaonica je u središnjoj Hrvatskoj (Šakaja, 1999), što potvrđuje i činjenica da su 1838. godine tu osnovane prve tri čitaonice – prva u Varaždinu, čiji je osnivač Metel Ožegović, druga u Karlovcu i treća u Zagrebu (Hebrang Grgić, 2018). Nakon 1850. godine čitaonice se šire i na prostor Dalmacije, gdje hrvatski književni jezik prodire u javni život (Šakaja, 1999). Ostale važnije čitaonice osnivaju se u Križevcima, Đakovu, Krapini, Koprivnici i drugim gradovima – ukupno njih više od 200, no bile su kratkog vijeka (Hebrang Grgić, 2018).

U 20. stoljeću rast proizvodnje knjiga postavlja sve veće zahtjeve knjižnicama za transformaciju iz svojih tradicionalnih uloga „posuđivaonica“ ili „čuvarica“ knjiga, pa se one mijenjaju (Stipčević, 2006). Zbog toga što su te promjene toliko važne i za Hrvatsku, sada fokus prelazi na općeniti razvoj svih vrsta knjižnica tijekom 20. stoljeća. Razvojem informacijskih znanosti, knjižnice se sve više međusobno povezuju i postaju danas, kao što je već spomenuto, pravi informacijsko-dokumentacijski centri, tzv. multimedijske knjižnice u kojoj su knjige, iako i dalje osnovni, samo dio cjelokupnog fonda knjižnica (Stipčević, 2006). Rad nacionalnih knjižnica konačno se definira u 20. stoljeću. Države koje već imaju razvijenu knjižničnu mrežu funkciju nacionalne knjižnice daju jednoj od postojećih knjižnica, dok države s nerazvijenom mrežom osnivaju nacionalne knjižnice služeći se primjerom razvijenih zemalja (Stipčević, 2006). Glavni zadaci nacionalnih knjižnica postaju obaveza sakupljanja i očuvanja knjižnog fonda svoje države, svojeg naroda za buduće generacije te izrada nacionalne bibliografije (Stipčević, 2006). Sveučilišne knjižnice razvijaju se prvenstveno kako sastavni dio sveučilišta i kao takve služe nastavnicima i studentima tih sveučilišta. No, kako se one razvijaju u velike institucije s velikim fondom, nadilaze potrebe sveučilišta i otvaraju se cjelokupnoj populaciji (Stipčević, 2006). Specijalne knjižnice se razvijaju slično kao i sveučilišne, no u okviru znanstvenih institucija, na akademijama, u muzejima, arhivima i drugim ustanovama, a njihova je uloga važna za određeno područje. Takve knjižnice specijaliziraju se za određena područja i one su najbliži i najpristupačniji izvori informacija za takva područja, primjerice Nacionalna medicinska knjižnica u Bethesda (*National Library of Medicine*), osnovana još 1836. godine (Stipčević, 2006). Narodne knjižnice već u 19. stoljeću postaju važan čimbenik u napredovanju obrazovanja i širenju kulture u širim društvenim slojevima (Stipčević, 2006), a njihova uloga

posebno je važna u državama koje tijekom 20. stoljeća stječu nezavisnost i žele potvrditi svoju nacionalnu kulturu kroz sačuvanje narodne književnosti u narodnim knjižnicama (Stipčević, 2006). Puno veća uloga im je, pak, u ruralnim ili nerazvijenim područjima, u kojima su knjižnice ponekad i jedina mjesta gdje stanovnici imaju pristup i audio-vizualnim medijima, u kojima se organiziraju predavanja, predstave, razgovori s autorima i slično (Stipčević, 2006). Radi zadovoljenja potrebe za knjigom u udaljenijim područjima, osnivaju se i bibliobusi, „knjižnice u malom“, tj. specijalno građeni autobusi s policama za knjige. Ta ideja nastaje u SAD-u u 19. stoljeću i postepeno se razvija i širi u druge države (Stipčević, 2006). Od ostalih knjižnica najvažnije su školske knjižnice, koje su vrlo često mjesto u kojima se djeca prvi puta susreću s knjigom. Tijekom 20., a još više tijekom 21. stoljeća, školske knjižnice se razvijaju u male multimedijalne centre, koji bolje koriste učenicima za stjecanje znanja van okvira nastave (Stipčević, 2006). Ponekad su bolje opremljeni i organizirani dječji odjeli u okviru narodnih knjižnica, u kojima se organiziraju događanja namijenjena promicanju čitanja kod djece, a postoje i razne društvene igre i igračke koje se također mogu posuđivati (Stipčević, 2006).

U Hrvatskoj se prate gotovo svi svjetski trendovi, uz nekoliko godina zakašnjenja. Stvaranje tadašnjih pučkih knjižnica dobiva velik zamah u 20. stoljeću (Šakaja, 1999) i takve knjižnice su zapravo narodne knjižnice u današnjem smislu riječi (Hebrang Grgić, 2018). Do 1902. godine osniva se samo 10 knjižnica (Hebrang Grgić, 2018), a nakon drugog svjetskog rata narodne knjižnice šire se još brže i jače jer se njima promiče prosvjeta i odgoj najširih narodnih masa, kako smatra socijalistička vlast (Šakaja, 1999). Zbog toga se do 1950. godine osniva 150 narodnih knjižnica (Hebrang Grgić, 2018), a 1960. u Hrvatskoj funkcioniraju čak 654(!) knjižnice (Šakaja, 1999). Najvažnije su gradske knjižnice u Splitu, Karlovcu, Zagrebu, Šibeniku i Dubrovniku (Šakaja, 1999). Splitska gradska knjižnica osnovana je 1903. godine, dok se u Zagrebu prva narodna knjižnica osniva pri Družbi „Braća Hrvatskog Zmaja“ 1907. godine (Hebrang Grgić, 2018). Početak pokretnih knjižnica je Knjižnica i čitaonica u Karlovcu, koja 1911. godine organizira dostavu knjiga u okolna sela. *Zakonom o školstvu* iz 1874. godine odredbom o obveznom osnivanju knjižnica u svim školama potiče se osnivanje školskih knjižnica, koje se dalje razvijaju (Hebrang Grgić, 2018). Nakon 1960. godine broj narodnih knjižnica se smanjuje, bilo zbog problema oko financiranja između dva svjetska rata, bilo zbog propadanja narodnih knjižnica s vrlo malim fondovima koje osniva socijalistička vlast (Hebrang Grgić, 2018). Knjižnice postaju krupnije, a unutar njih se osnivaju zavičajne zbirke, prva među kojima je *Zagrabiensia*, osnovana 1954. godine u Gradskoj knjižnici Zagreba. Osnivaju se i odjeli za djecu i mlade, a na fakultetima i u sveučilišnim gradovima osnivaju se visokoškolske i znanstvene knjižnice (Pula, Rijeka, Zadar, Split, Dubrovnik, Osijek), koje se

uz specijalne knjižnice prve počinju služiti bazama podataka, središnjim katalogima i specijalnim bibliografijama (Hebrang Grgić, 2018). *Zakon o bibliotečnoj djelatnosti i bibliotekama* iz 1973. godine, slično kao i *Zakon o školstvu* prije njega, utvrđuje kako bi svaka općina trebala imati općinsku matičnu narodnu knjižnicu, pa je iz tog razloga u 1980.-ima otvoren veliki broj novih knjižnica (Šakaja, 1999). Kao rezultat, mreža knjižnica u Hrvatskoj se 1990. godine sastojala od 124 narodne knjižnice sa 169 ogranaka, 181 knjižnicom stanicom i knjižničnim ormarićem, 223 specijalne knjižnice, 156 znanstvenih te 109 crkvenih i samostanskih knjižnica uz velik broj školskih knjižnica i nekolicinu samostalnih ustanova, kao što su NSK i Centralna knjižnica HAZU (Šakaja, 1999). Ta mreža poslužit će danas kao baza za usporedbu stanja hrvatske knjižnične mreže iz 1990. i 2019. godine.

Informatizacija nije zaobišla ni hrvatske knjižnice. Kako je stvaranje knjižničnih softvera postalo nužno, na početku 1990.-ih godina NSK zajedno s informatičkom tvrtkom UNIBIS izrađuje knjižnični program „*CROLIST*“, koji ima softverska rješenja za gotovo cijelo poslovanje knjižnice (Stipanov, 2015). Taj program najprije preuzimaju sveučilišne knjižnice te određeni broj narodnih knjižnica, no nije općeprihvaćen. Zbog toga se zamjenjuje softverom „*Voyager*“ 2005. godine, a od 2010. godine NSK koristi program „*Aleph*“ (Stipanov, 2015). Neke knjižnice ipak stvaraju vlastite knjižnične softvere – „*Medved*“ u knjižnici „Medveščak“ u Zagrebu (kojeg ne koriste ostale knjižnice današnje mreže Knjižnica grada Zagreba), „*Metelwin*“ u knjižnici u Varaždinu, a kasnije nastaje i „*ZaKi*“ u Knjižnicama grada Zagreba, danas najšire korišten program (Stipanov, 2015). Tako je počela informatizacija hrvatskih knjižnica, no najveći problem i dan danas predstavlja nemogućnost međusobnog komuniciranja različitih softvera. Novi pokušaji izgradnje sustava također nisu uspjeli, pa danas ne postoji jedinstven knjižnično-informacijski sustav kojim se koriste baš sve knjižnice u Hrvatskoj (Stipanov, 2015). *Zakon o knjižnicama* iz 1997. godine daje novi pravni okvir za sve vrste knjižnica u Hrvatskoj, uključujući odredbe o obaveznom primjerku po kojima je svaki nakladnik dužan dostaviti po dva primjerka svake tiskovine NSK te po jedan primjerak sveučilišnim knjižnicama u Osijeku, Splitu, Puli i Zadru te znanstvenoj knjižnici u Dubrovniku i knjižnici u Mostaru. Također su propisana prava i obveze osnivača knjižnica, prema kojima svaka općina ili grad moraju osnovati vlastitu knjižnicu, bilo samostalnu ili u suradnji s nekom drugom knjižnicom (Stipanov, 2015), pa je tako izmijenjena odredba iz Zakona iz 1973. godine, gdje nije bilo obveze osnivanja knjižnica u svakoj općini (Šakaja, 1999). Narodne knjižnice nakon 1997. godine zabilježavaju velik napredak i uspjeh u gotovo svim dijelovima Hrvatske, profiliraju se i potvrđuju kao kulturno-informacijska središta svojih gradova i općina te poboljšavaju i povećavaju svoje fizičke prostore i tehničko-tehnološke uvjete (Stipanov, 2015).

Ubrzano se razvijaju nove narodne knjižnice u mjestima u kojim ih prije nije bilo, dok istovremeno već postojeće knjižnice obnavljaju svoje fondove novom građom (Stipčević, 2006). Narodne i školske knjižnice usporedno razvijaju nove oblike i načine rada sa svojim korisnicima te opremaju svoje nerijetko nove prostore još novijom tehnologijom. Sve više se poštuju standardi prostora školskih knjižnica (Stipanov, 2015), a one prerastaju, kao i u ostatku svijeta, okvire „lektirnih“ knjižnica. Ostale knjižnice, poglavito sveučilišne i znanstvene sve se više povezuju i surađuju, unatoč nepostojanju jedinstvenog knjižnično-informacijskog sustava, kroz projekte i programe djelovanja, uzimajući kao primjer sustave razvijenijih država (Stipanov, 2015).

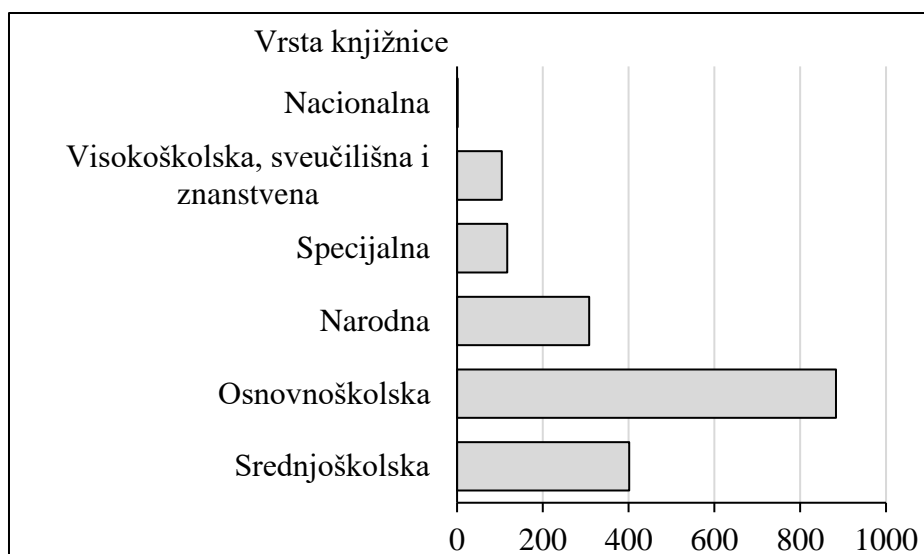
4. STRUKTURA MREŽE KNJIŽNICA U RH

Knjižnični sustav Republike Hrvatske organiziran je na sljedeći način (Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva, 2021): Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu (NSK) je središte nacionalnog knjižničnog sustava i ima glavnu ulogu u izgradnji i razvoju hrvatskog knjižničnog sustava, dok cjelokupni sustav još čine podsustavi narodnih, školskih, specijalnih i sveučilišnih knjižničnih sustava.

Podsustavi školskih, specijalnih i sveučilišnih knjižničnih sustava većinom djeluju neovisno jedni o drugima, pa čak i same knjižnice unutar određenog podsustava. Primjerice, školske knjižnice osnivaju se kao obavezni dio svake osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj (Hrvatski sabor, 2019), pa tako u svakoj školi u Hrvatskoj postoji školska knjižnica (Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva, 2021), no te knjižnice, osim međusobne kooperacije, ne ovise previše jedne o drugima.

Podsustav narodnih knjižnica najveći je i najkompleksniji. Narodne knjižnice osnivaju općine, gradovi i županije, a rad svake središnje narodne knjižnice funkcionira s više ustrojbenih jedinica, a to su ogranci, knjižnične stanice, knjižnični stacionari i stajališta pokretne knjižnice, tj. bibliobusa (Hrvatski sabor, 1999). Središnje narodne knjižnice većinom se nalaze u središnjim, najvećim naseljima neke jedinice lokalne samouprave, dok se ogranci, stanice, stacionari i stajališta bibliobusa osnivaju prema potrebama stanovništva u skladu sa „*Standardima za narodne knjižnice u RH*“ (Hrvatski sabor, 1999) i „*Izmjenama Standarda za narodne knjižnice u RH*“ (Hrvatski sabor, 2021). U detalje nećemo ulaziti, no recimo kako se pojedini dijelovi otvaraju s obzirom na udaljenost od središnje knjižnice i broju stanovnika u određenom području (Hrvatski sabor, 1999).

Stručni nadzor, organiziranje i razvoj mreže knjižnica u RH je u ingerenciji sustava matičnih knjižnica (Ministarstvo kulture i medija, 2021). Taj sustav organiziran je kroz dvije razine: NSK ima ulogu središnje matične knjižnice RH na nacionalnoj razini, dok na drugoj razini matičnu službu obavljaju županijske matične narodne knjižnice, sveučilišne matične knjižnice te Hrvatska knjižnica za slijepe.

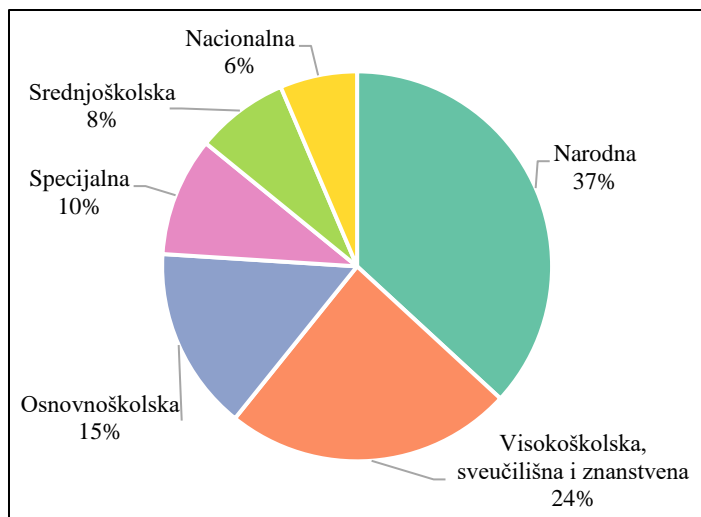

Sl. 1. Broj knjižnica prema vrsti 2019. godine

Izvor: DZS, 2020

Prema podacima DZS-a (sl. 1), u Hrvatskoj postoji 1814 knjižnica. Zbog same prirode knjižničnog sustava, najviše ima školskih knjižnica (883 osnovnoškolskih i 401 srednjoškolska), zatim narodnih, kojih ima 308¹. Broj specijalnih (117) i sveučilišnih (104) knjižnica je podjednak, dok je nacionalna samo jedna – NSK. S druge strane (sl. 2), prema obrađenoj građi (koja uključuje knjige, novine i časopise), narodne knjižnice imaju daleko najviše građe (37%), dok školske knjižnice zajedno uzimaju tek 23% obrađene građe. Tu se vidi i veličina nacionalne knjižnice, koja sama sadrži 6% obrađene građe.

¹ Ovi podaci razlikuju se od podataka NSK (2020) zbog različite metodologije – NSK u svojim podacima razmatra sve ustrojbene jedinice neke knjižnice, dok DZS razmatra samo središnje knjižnice te podružnice, koje se u podacima NSK pripajaju ograncima. Ovdje se, pošto se želi prikazati okviran odnos broja knjižnica prema vrsti, koriste podaci DZS-a (2020), a kasnije se koriste podaci NSK (2020) radi boljeg prikaza razlika unutar mreže narodnih knjižnica.

Sl. 2. Obradena knjižna građa (u %) prema vrsti knjižnice 2019. godine
Izvor: DZS, 2020

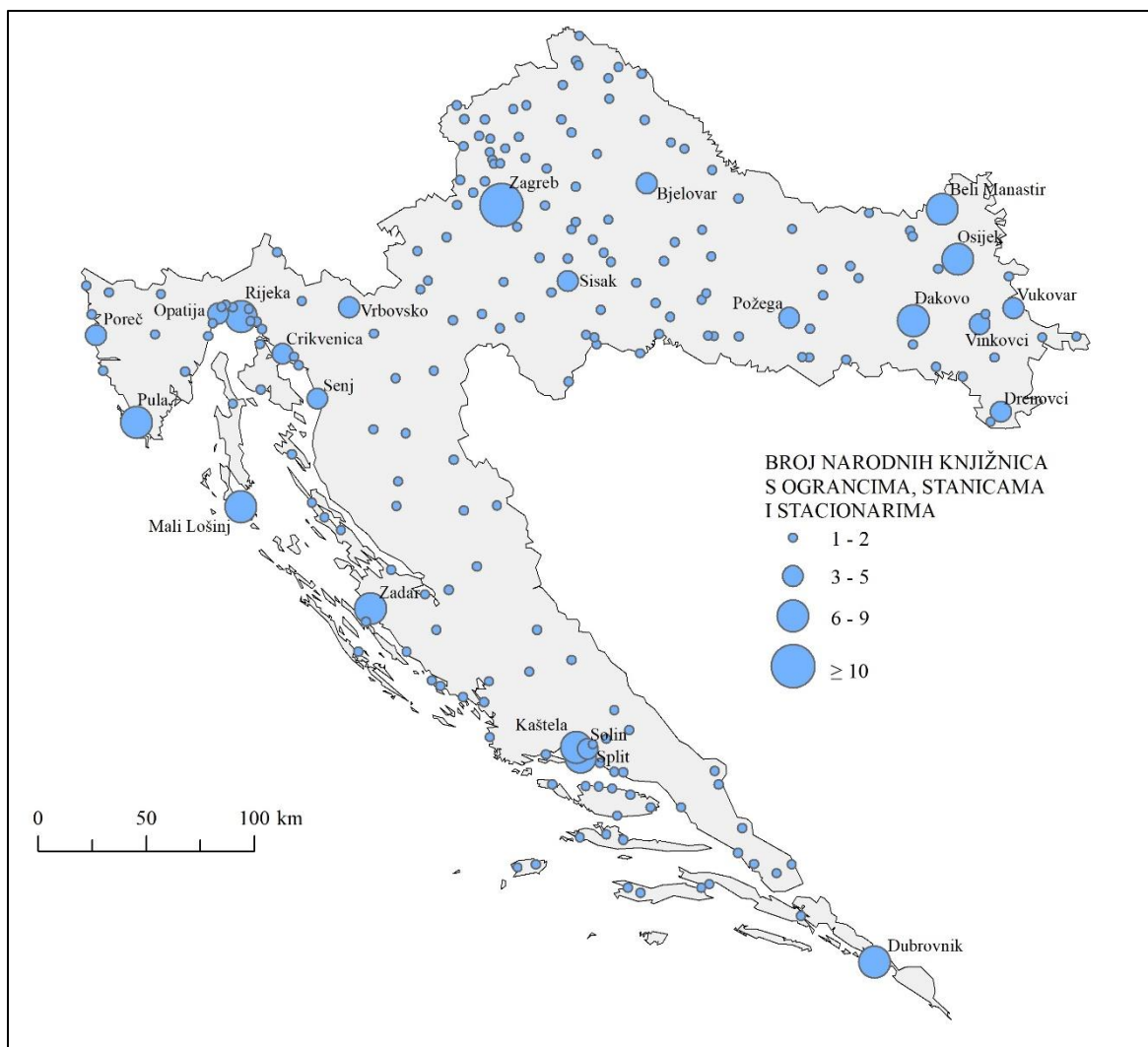
Kao i prema obrađenoj građi, tako su narodne knjižnice i prema skoro svim ostalim pokazateljima na vrhu (DZS, 2020), što još jednom dokazuje da su one najvažniji dio cjelokupnog knjižničnog sustava Republike Hrvatske. Zbog toga, u sljedeća dva poglavlja detaljnije se analizira mreža narodnih knjižnica u RH.

5. HIJERARHIJA KNJIŽNIČNIH CENTARA U RH

U ovom poglavlju analizirat će se sama prostorna distribucija narodnih knjižnica u RH. Kao i 1990. godine (Šakaja, 1999), knjižnični centri su prema hijerarhiji poredani samo u naseljima u kojima je locirana matična narodna knjižnica (Šakaja, 1999). Problem ovakvog prikaza uočen je i prije (Šakaja, 1999), a to je da on ne prikazuje stvarno stanje prostornog rasporeda knjižnica jer se ogranci, stanice i stacionari većinom nalaze van naselja u kojem je matična knjižnica. No, podaci koje prikuplja NSK (2020) ionako su (većinom) na razini središnjih knjižnica, tako da detaljnija analiza nije ni moguća prema svakom ogranku, svakoj stanici ili svakom stacionaru. Pokazatelj broja knjižnica (dalje: KSO) uključuje broj središnjih knjižnica, broj ogranaka, broj knjižničnih stanica te broj knjižničnih stacionara koji se nalaze u sastavu neke matične knjižnice (NSK, 2020). Podaci ne uključuju broj stanica bibliobusa da bi se održala usporedivost podataka sa stanjem iz 1990. godine.

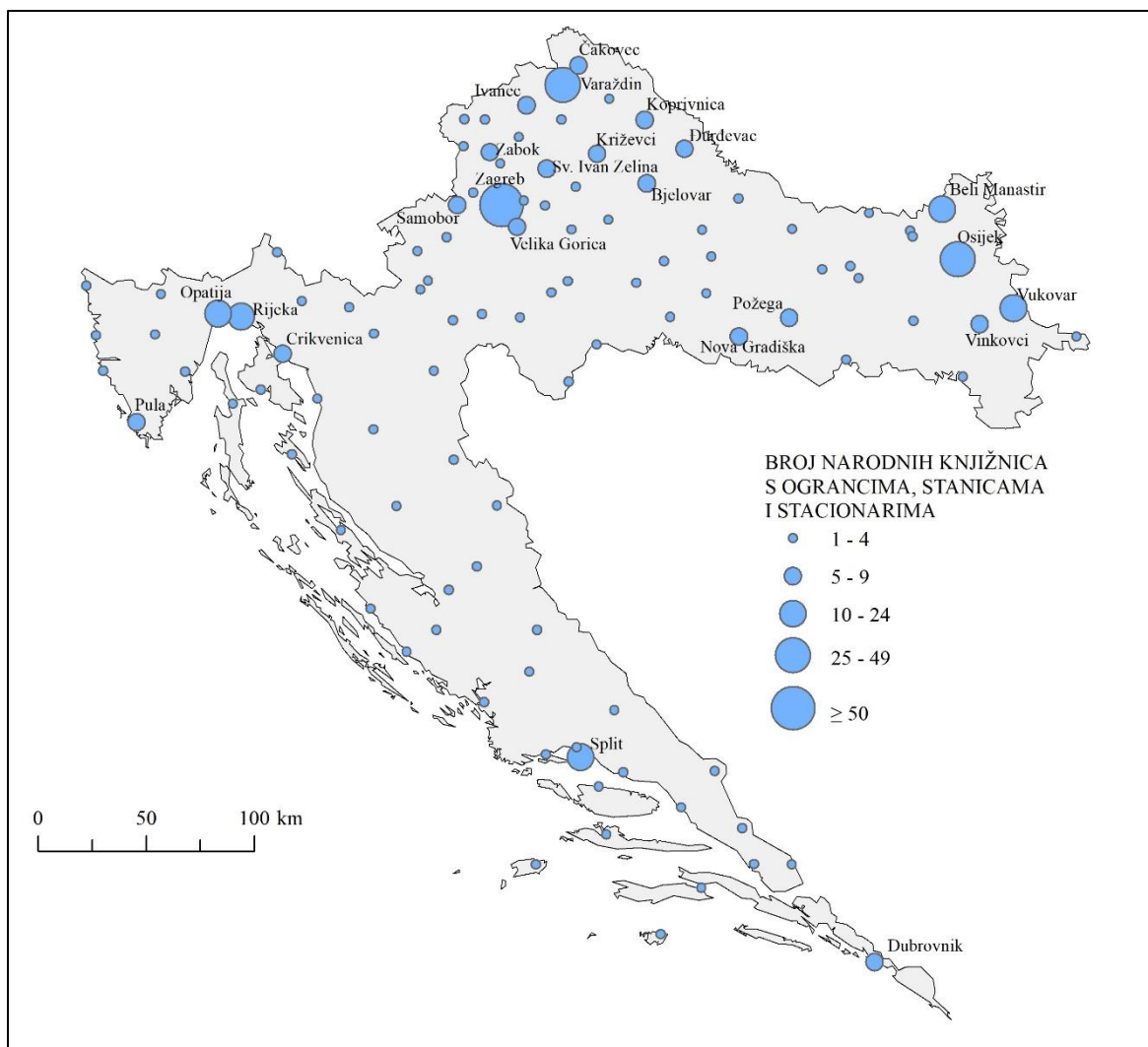
Današnja mreža narodnih knjižnica RH sastoji se od ukupno 366 sastavnica – 208 središnjih knjižnica, 108 ogranaka i podružnica, 41 knjižničnom stanicom te 9 knjižničnih stacionara. Sve sastavnice dio su 208 središnjih, tj. matičnih knjižnica koje su nejednako distribuirane diljem države (sl. 3). Najveći broj KSO ima Zagreb – njih 48, dok je na drugom mjestu Đakovo s 9 KSO. Redom slijede Zadar i Split s 8 KSO, te Rijeka, Osijek, Mali Lošinj, Beli Manastir i Dubrovnik svaki sa 7 KSO dok „top 10“, odnosno 11 zaokružuju Pula i Kaštela s po 6 KSO. Ovakva prostorna distribucija bitno se razlikuje od prostorne distribucije iz 1990. godine (sl. 4). Mreža narodnih knjižnica se, kao što je već navedeno, tada sastojala od 474 sastavnice – 124 središnjih knjižnica, 169 ogranaka te 181 knjižničnom stanicom i knjižničnim ormarićem (Šakaja, 1999). Najveći knjižnični centar bio je Zagreb s 95 KSO, a dalje su slijedili: Osijek (30 KSO), Varaždin (26 KSO), Beli Manastir (24 KSO), Vukovar i Rijeka (oboje 16 KSO), Opatija (11 KSO), Split (10 KSO) te Koprivnica i Đurđevac (oboje 8 KSO). Općenito gledajući, 2019. godine postojalo je za 108 manje sastavnica u mreži narodnih knjižnica nego 1990. godine. No, pojedinačno, postoji 84 središnje knjižnice više dok se broj ogranaka i stanica smanjio. Ovakva situacija ima veze s već spomenutim *Zakonom o knjižnicama* iz 1997. godine, kojim se općine i gradovi obvezuju osigurati svojem stanovništvu opskrbu knjižničnom uslugom (Stipanov, 2015) te teritorijalnim preustrojem RH koji se dogodio nakon proglašenja *Zakona o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj* iz 1992. godine (Zastupnički dom sabora Republike Hrvatske, 1992). Proglašenje ovih zakona dovelo je do dvije stvari – kao prvo, promjenom broja jedinica lokalne samouprave određene knjižnice, koje su već postojale u sastavu nekih većih knjižnica u središnjem naselju stare općine, se osamostaljuju i počinju se računati posebno, a kao drugo, dolazi do osnivanja novih knjižnica,

ogranaka, stanica i stacionara u novostvorenim općinama što zajedno utječe na istodobno povećanje broja središnjih knjižnica i smanjenje broja manjih sastavnica. Objasnimo to primjerom – u Krapinsko-zagorskoj županiji 2019. (NSK, 2020) i 1990. (Šakaja, 1999) godine situacija prema broju KSO je ista – obje godine bilo je 14 KSO. No, dok 1990. godine postoji 6 različitih središnjih knjižnica, s 8 ogranaka ili stanica (Šakaja, 1999), 2019. godine broj središnjih knjižnica raste na 13, a broj ogranaka se smanjuje na samo 1 (NSK, 2020). Najveća knjižnica 1990. bila je knjižnica u Zaboku, s 5 KSO. Danas ta knjižnica ima samo 1 KSO, a ostale su se većinom osamostalile – Bedekovčina (Knjižnica Bedekovčina, n.d.), Krapinske Toplice (Općinska knjižnica Krapinske Toplice, 2020) te Sveti Križ Začretje (Općina Sveti Križ Začretje, 2021). S obzirom na to da ne postoje podaci, za pretpostaviti je kako je peta sastavnica bila knjižnica u Velikom Trgovišću, koja je u međuvremenu zatvorena. Dakle, dolazi do decentralizacije u mreži knjižnica (sl. 3. i 4.), što vidimo i prema prostornom rasporedu najvećih knjižnica – dok se 1990. godine više većih knjižnica nalazilo u kontinentalnoj Hrvatskoj (Šakaja, 1999), danas je 64% knjižnica sa KSO većim od 5 u primorskoj Hrvatskoj.

Sl. 3. Prostorna distribucija narodnih knjižnica 2019. godine

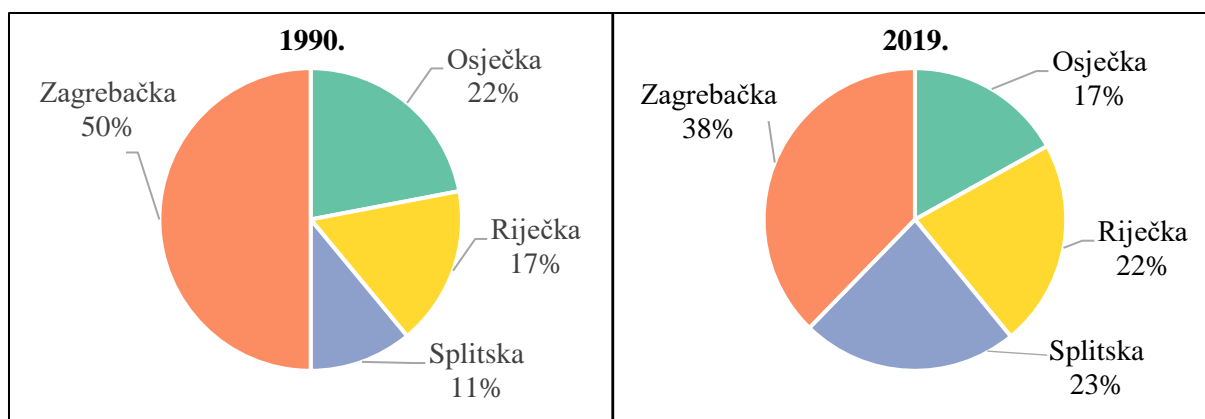
Izvor: NSK, 2020

Sl. 4. Prostorna distribucija narodnih knjižnica 1990. godine

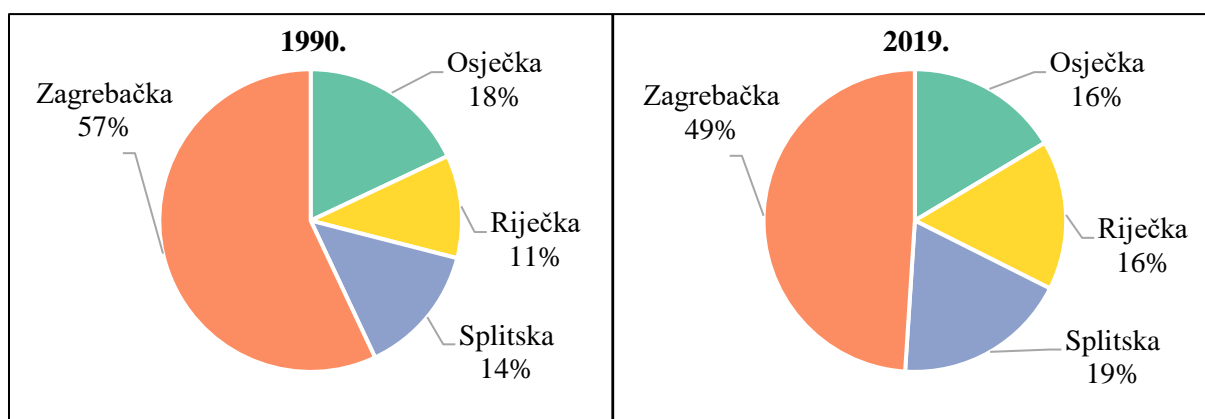
Izvor: Šakaja, 1999

Decentralizacija u broju knjižnica vidi se i u raspodjeli prema makroregijama (sl. 5). Zagrebačka makroregija i dalje ima najveći broj KSO, no razlika je puno manja u odnosu na stanje iz 1990. godine. S druge strane, u Osječkoj makroregiji sveukupno je manje KSO, i danas je ona najmanja makroregija prema ovom pokazatelju. Bilježi se i rast Splitske i Riječke makroregije, koje su danas redom druga i treća. No, u apsolutnim brojkama (Šakaja, 1999; NSK, 2020), najveći pad je ipak doživjela Zagrebačka makroregija, sa smanjenjem od 102 KSO, a smanjenje je zabilježeno i u Osječkoj makroregiji, i to od 40 KSO. U Riječkoj makroregiji KSO je veći za samo 2, dok je u Splitskoj makroregiji rast za čak 32 KSO. Ovo je također posljedica prije navedenih zakona (Zastupnički dom sabora Republike Hrvatske, 1992; Stipanov, 2015). U Splitskoj i Riječkoj makroregiji je tako osnovano više novih i ukidano manje postojećih knjižnica nego u Zagrebačkoj i Osječkoj.

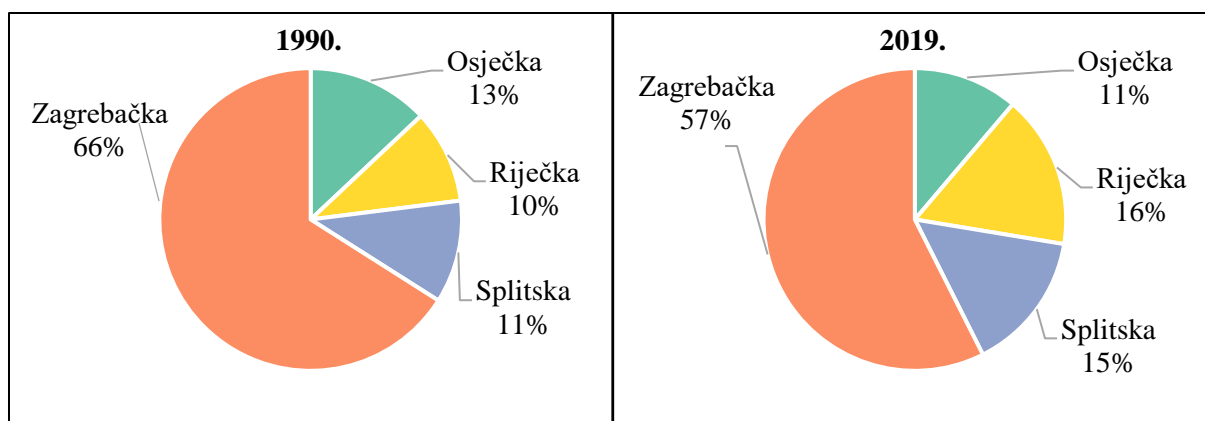
Sl. 5. Broj knjižnica, ogranaka, stanica i stacionara prema makroregiji 1990. i 2019. godine
Izvori: Šakaja, 1999 (lijevo); NSK, 2020 (desno)

Smanjenje premoći Zagrebačke makroregije vidi se prema svim pokazateljima, pa tako i prema veličini fonda (sl. 6). Dok je ta makroregija 1990. godine sadržavala 57% fonda, danas je taj udio 49%. Ostali trendovi su isti, Riječka (s 11% na 16%) i Splitska (s 14% na 19%) makroregija bilježe porast udjela, dok Osječka makroregija bilježi pad (s 18% na 16%).

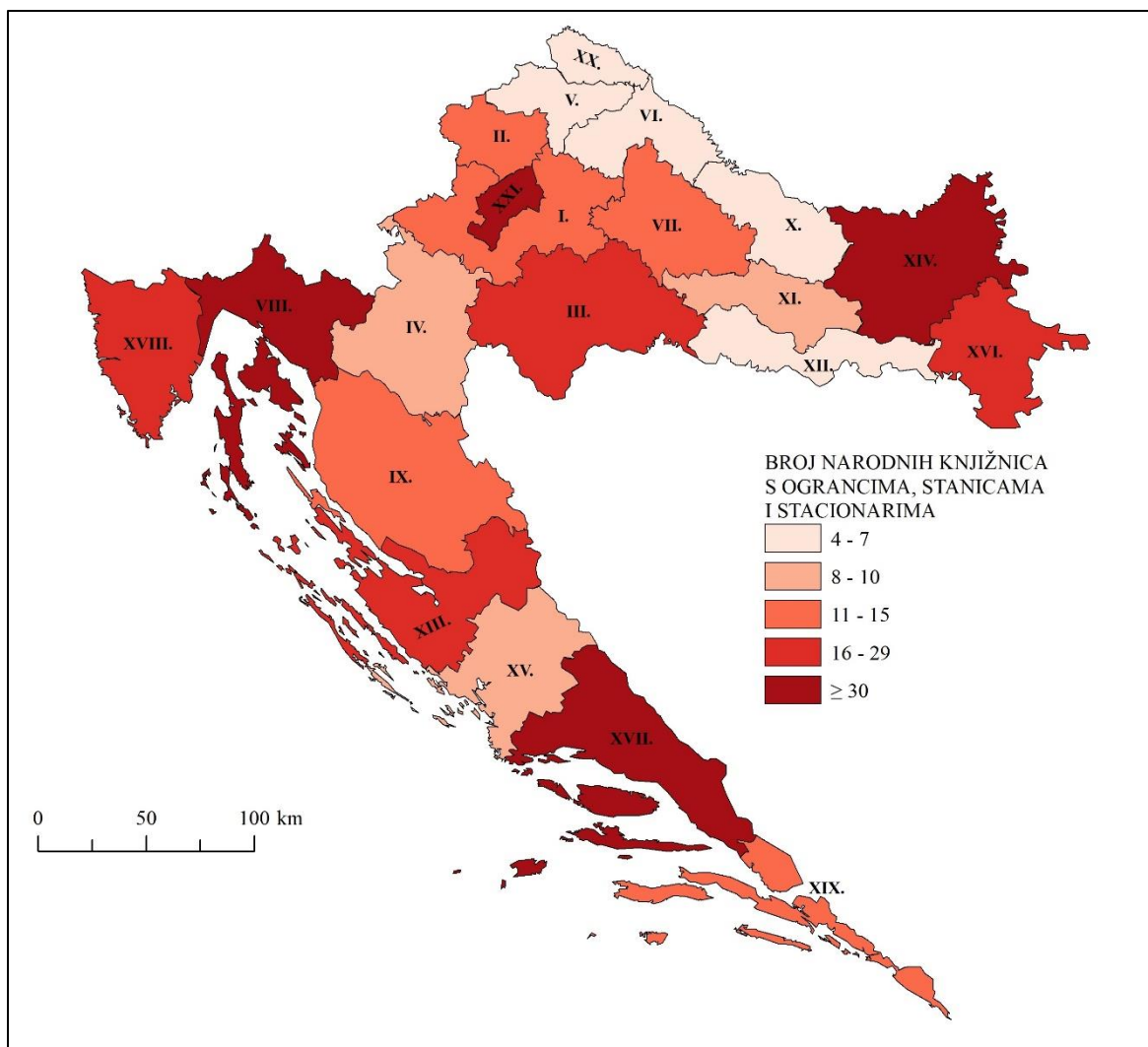
Sl. 6. Veličina fonda prema makroregiji 1990. i 2019. godine
Izvori: Šakaja, 1999 (lijevo); NSK, 2020 (desno)

Prema broju korisnika Zagrebačka makroregija ipak nije izgubila apsolutnu većinu (sl. 7). U Zagrebačkoj makroregiji je 2019. godine bilo 57% korisnika, iako opet uz pad udjela u odnosu na 1990. godinu, kada je skoro dvije trećine korisnika knjižnica u RH bilo u Zagrebačkoj makroregiji. Riječka i Splitska makroregija bilježe rast, iako u ovom slučaju Riječka makroregija ima veći porast u odnosu na Splitsku. Osječka makroregija, u skladu s ostalim pokazateljima, gubi i udio u broju korisnika.

Sl. 7. Broj korisnika prema makroregiji 1990. i 2019. godine
Izvori: Šakaja, 1999 (lijevo); NSK, 2020 (desno)

No, veće razlike ipak su vidljive prema županijama. Kako su trendovi prema svim podacima podjednaki, ovdje ćemo prikazati broj KSO prema županijama (sl. 8). Na vrhu su županije u čijem se sastavu nalaze i središta makroregija – Grad Zagreb (48 KSO), Primorsko-goranska (45 KSO), Splitsko-dalmatinska (44 KSO) i Osječko-baranjska (30 KSO) županija. Na samom dnu nalaze se Virovitičko-podravska županija s 4 KSO te Koprivničko-križevačka s 5 KSO. Ovakav raspored KSO u Hrvatskoj govori više o tome kako je u određenim županijama organizirana mreža narodnih knjižnica nego o njihovoj razvijenosti – već spomenuta obveza osiguranja opskrbe knjižničnom uslugom (Stipanov, 2015) odnosila se na bilo koji oblik knjižnične djelatnosti. Dakle, neka općina mogla je u suradnji s drugom općinom ili nekih gradom osnovati ogranak, stanicu, stacionar ili stajalište bibliobusa da bi bila u skladu sa *Zakonom*. Kako stanice bibliobusa nisu uključene, tako određene županije imaju manji broj KSO iako one pružaju knjižničnu uslugu na cijelom području svoje županije. Točno takva situacija smješta Koprivničko-križevačku županiju na dnu ljestvice. Iako u županiji postoji samo 5 KSO, to su isključivo središnje knjižnice (NSK, 2020), dok ostale općine knjižničnom uslugom opskrbljuju dva bibliobusa (Vugrinec, 2019).

Sl. 8. Broj KSO prema županijama RH 2019. godine
Izvor: NSK, 2020

6. RAZVIJENOST KNJIŽNIČNE DJELATNOSTI I KORIŠTENJE KNJIŽNICA U HRVATSKOJ

Razvoj knjižnične djelatnosti u Hrvatskoj u zadnjih 30 godina je, bar što se tiče samog broja knjižnica, pozitivan. No, pitanje je koliko su same knjižnice zapravo razvijene i koristi li i kojim intenzitetom lokalno stanovništvo njihove usluge. U tu svrhu, ovdje se analiziraju indeks razvijenosti knjižnične djelatnosti te indeks iskorištenosti knjižnične djelatnosti.

6.1. INDEKS RAZVIJENOSTI KNJIŽNIČNE DJELATNOSTI

Prikaz razvijenosti knjižnične djelatnosti za 1990. izradila je Šakaja (1999), a ovdje je izveden prema istom principu. Pokazatelji o broju knjižnica, knjižnome fondu i korisnicima knjižnica obuhvaćeni su u skupni indeks I_R , prema formuli:

$$I_R = \frac{X_{ij}}{\sum X_{ij}} \cdot 100,$$

pri čemu je:

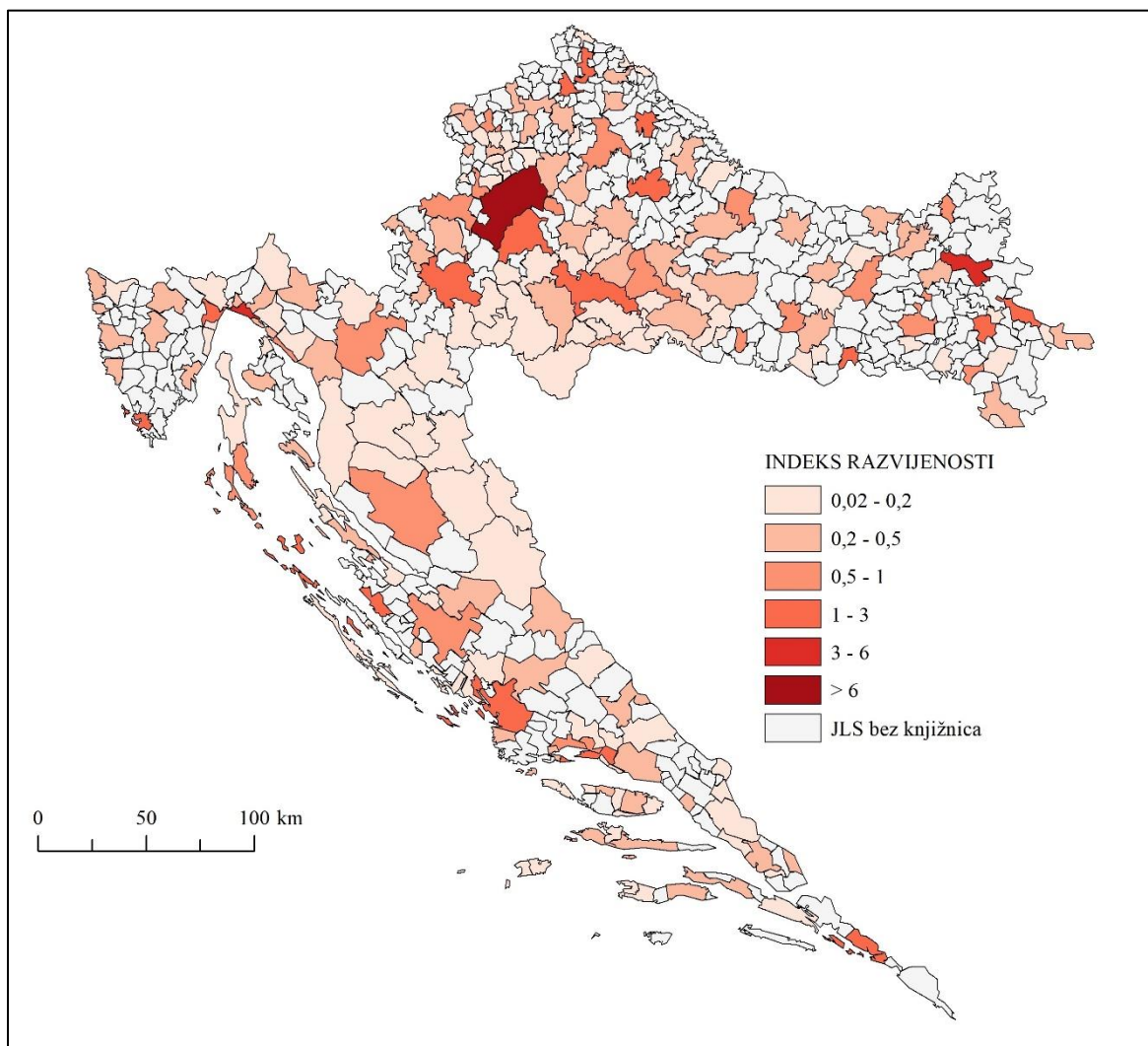
I_R – indeks razvijenosti knjižnične djelatnosti,

X_{ij} – vrijednost varijabli za određenu općinu ili grad (broj knjižnica, veličina fonda i broj korisnika)

$\sum X_{ij}$ – vrijednost varijabli za cijelu RH (broj knjižnica, veličina fonda i broj korisnika).

Rezultati (sl. 9) su u skladu s trendom kretanja broja samih knjižnica prema jedinicama lokalne samouprave (sl. 3; sl. 4). Što se tiče ranga, Zagreb je ostao na vrhu s $I_R = 19,83$, a premoć Zagreba opet se vidi u prednosti koju ima pred Osijekom, koji ima $I_R = 5,11$. Slijede Rijeka ($I_R = 3,17$) i Split ($I_R = 2,77$), a indeks veći od 2,0 imaju još samo Varaždin ($I_R = 2,36$), Zadar ($I_R = 2,25$) i Karlovac ($I_R = 2,19$). Prvih 10 zaokružuju još Pula ($I_R = 1,81$), Šibenik ($I_R = 1,60$) i Koprivnica ($I_R = 1,50$). Knjižnična djelatnost je najmanje razvijena u Vrhovinama ($I_R = 0,0298$), zatim Postiri ($I_R = 0,0330$), Gunji ($I_R = 0,0337$), Klisu ($I_R = 0,0423$) te Goričanu ($I_R = 0,0454$). Vrijednosti indeksa ne mogu se direktno uspoređivati jer se podaci iz 1990.-te (Šakaja, 1999) temelje na starim općinama. No, općenito se može primijetiti kako su vrijednosti manje nego 1990. godine, ponovno zbog decentralizacije, prvenstveno zbog promjene u upravno-teritorijalnom ustroju. Što se tiče samih varijabli, tu najveću ulogu ima veličina fonda – ova varijabla ima najveće vrijednosti u apsolutno svim knjižnicama RH. Dakle, da su jedinice lokalne samouprave ostale iste kao i danas, apsolutni broj varijabli prema svakoj knjižnici bi se zasigurno povećao, samo zbog rasta fondova, dok bi promjene indeksa ovisile o rastu veličine fonda svake knjižnice u odnosu na druge. Danas je ipak situacija takva da se veličina fondova

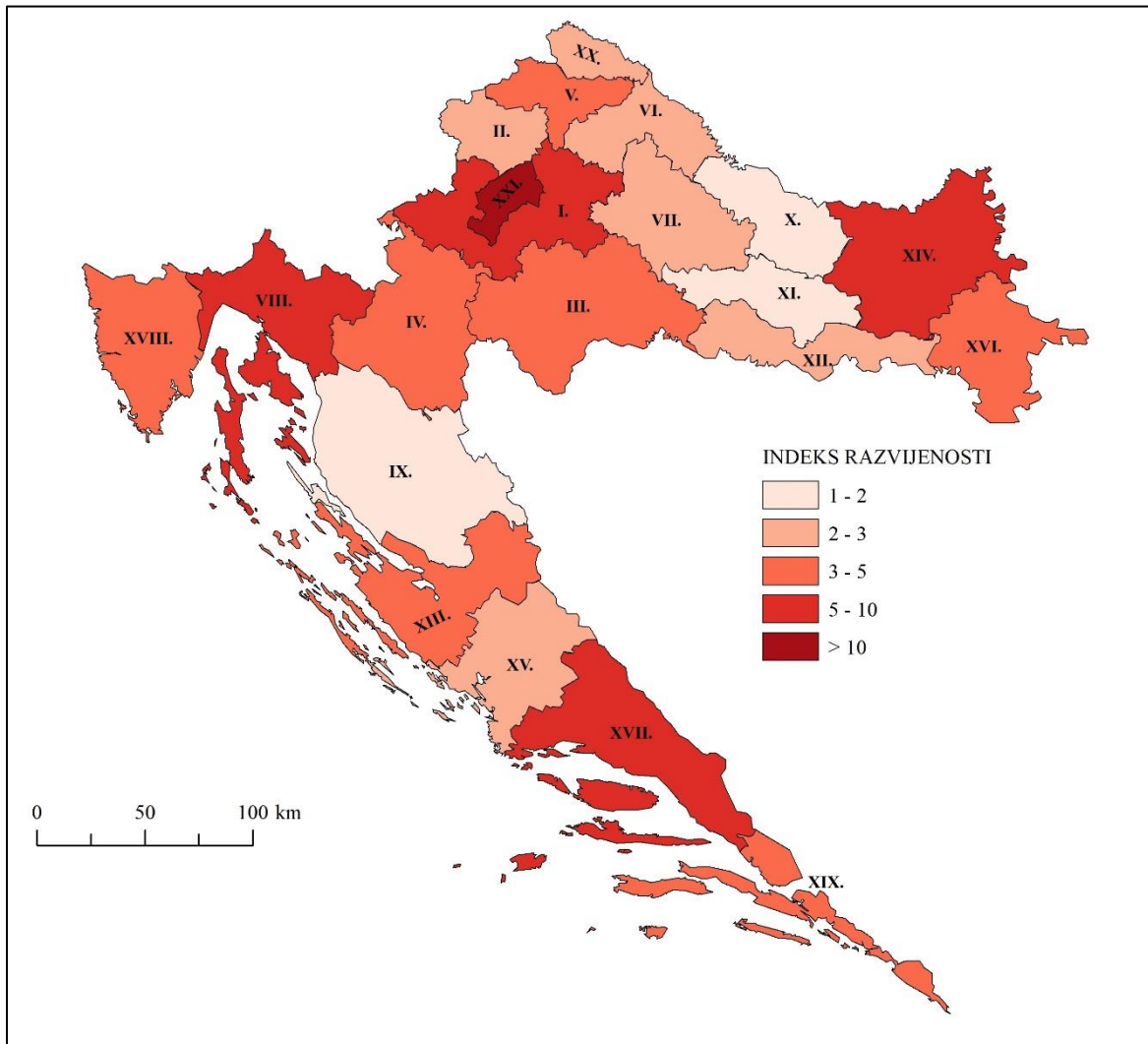
iz godine u godinu povećava u svakoj knjižnici, no ti fondovi su raspoređeni u puno više knjižnica, pa su tako udjeli u cjelokupnom fondu, a posljedično i u vrijednosti indeksa, manji.

Sl. 9. Indeks razvijenosti knjižnične djelatnosti prema JLS 2019. godine
Izvor: NSK, 2020

Ako se vrijednosti indeksa razvijenosti knjižnične djelatnosti gledaju na razini županija (sl. 10), može se vidjeti općenito veća razvijenost kontinentalne Hrvatske u odnosu na primorsku Hrvatsku. Čak i kada se u ostalim županijama vrijednosti pribroje, Grad Zagreb i dalje je najrazvijeniji, ali s manjom razlikom u odnosu na Primorsko-goransku županiju ($I_R = 9,01$), koju prate Splitsko-dalmatinska ($I_R = 8,54$) te Osječko-baranjska ($I_R = 8,32$) županija. Vrijednost indeksa veću od 5 ima još samo Zagrebačka županija ($I_R = 5,41$), dok su na dnu Ličko-senjska ($I_R = 1,37$), Požeško-slavonska ($I_R = 1,47$) i Virovitičko-podravka ($I_R = 1,68$) županija, s vrijednosti indeksa manjom od 2. Ovi podaci ovisni su u potpunosti o veličini fonda pojedine županije – ako se županije rangiraju po vrijednosti te varijable, onda je rang u

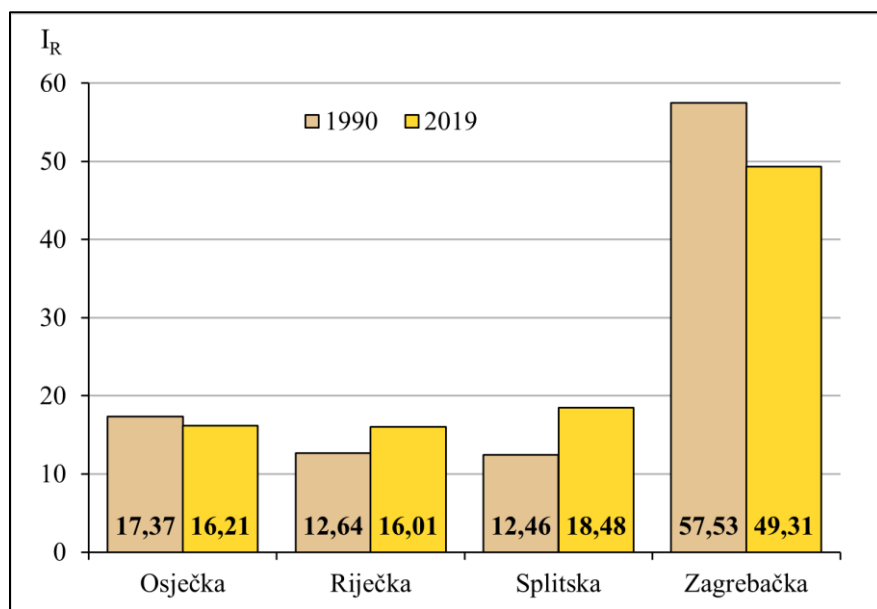
potpunosti jednak kao i prema vrijednosti indeksa razvijenosti. Razlike između kontinentalne i primorske Hrvatske možemo pojasniti time što je u kontinentalnoj Hrvatskoj došlo, povijesno gledano, do ranijeg i snažnijeg razvoja knjižnica (Šakaja, 1999), što je bilo izraženo i 1990. godine, te se knjižnična djelatnost u primorskoj Hrvatskoj do danas nije uspjela toliko razviti da bi dostigla razvijenost kontinentalne Hrvatske. Ipak, te su razlike danas manje prisutne nego prije.

Sl. 10. Indeks razvijenosti knjižnične djelatnosti prema županijama 2019. godine
Izvor: NSK, 2020

Iako se usporedba ne može vršiti prema pojedinim knjižnicama ili prema županijama, dostupni su podaci o vrijednosti indeksa na razini makroregija (sl. 11). Prema ovim podacima još jednom vidimo da Zagrebačka makroregija danas ima najveću vrijednost indeksa, no ta prednost se smanjuje. Uz Zagrebačku, i Osječka makroregija zabilježila je pad, dok su vrijednosti indeksa za Riječku i Splitsku makroregiju porasle. Gledajući udjele makroregija po

individualnim varijablama (sl. 5; sl. 6; sl. 7), fond ipak nije najvažnija varijabla u promjeni indeksa. Osječka i Zagrebačka makroregija bilježe pad u svakoj varijabli, pa tako i u vrijednosti indeksa. S druge strane, Riječka i Splitska makroregija bilježe rast u svakoj varijabli i vrijednosti indeksa, no u Riječkoj makroregiji najveći rast je u udjelu prema korisnicima, dok je u Splitskoj makroregiji najveći porast zabilježen u broju KSO.

Sl. 11. Indeks razvijenosti knjižnica prema makroregiji 1990. i 2019. godine
Izvori: Šakaja, 1999; NSK, 2020

6.2. INDEKS ISKORIŠTENOSTI KNJIŽNICA

Svaku pojedinu knjižnicu njeno lokalno stanovništvo koristi različitim intenzitetom. Kako bi se ustanovilo koliko zapravo korisnici pojedine knjižnice koriste samu knjižnicu u njenom najosnovnijem obliku, izrađen je i skupni indeks I_I u koji uzima varijable iz indeksa razvijenosti I_R (Šakaja, 1999) te dodaje još jednu – broj posudbi u pojedinoj knjižnici. Indeks se, dakle, izračunao prema formuli:

$$I_I = \frac{\sum x_{ij}}{\sum X_{ij}} \cdot 100,$$

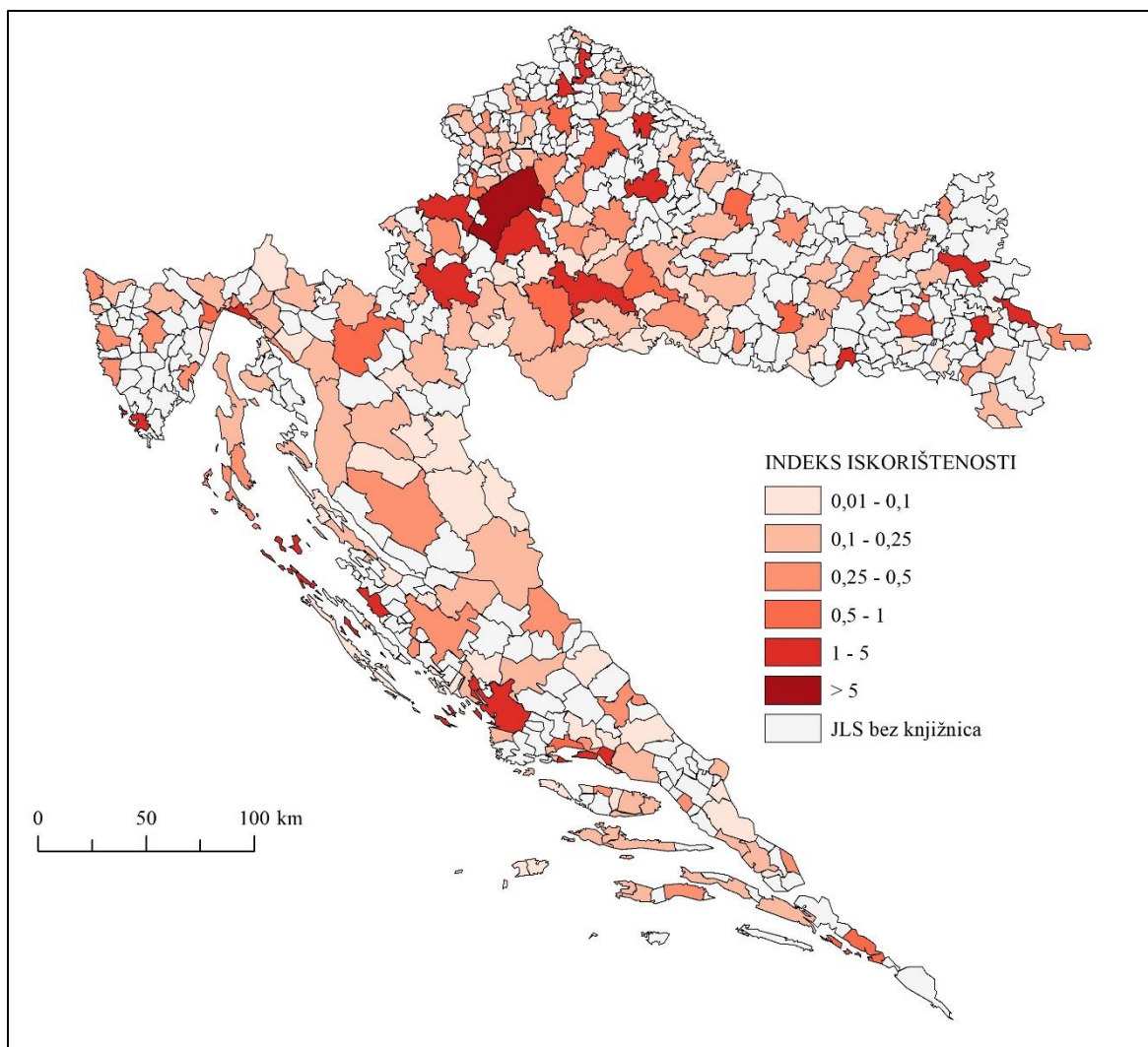
pri čemu je:

I_I – indeks iskorištenosti knjižnica,

x_{ij} – vrijednost varijabli za određenu općinu ili grad (broj knjižnica, veličina fonda, broj korisnika i broj posudbi)

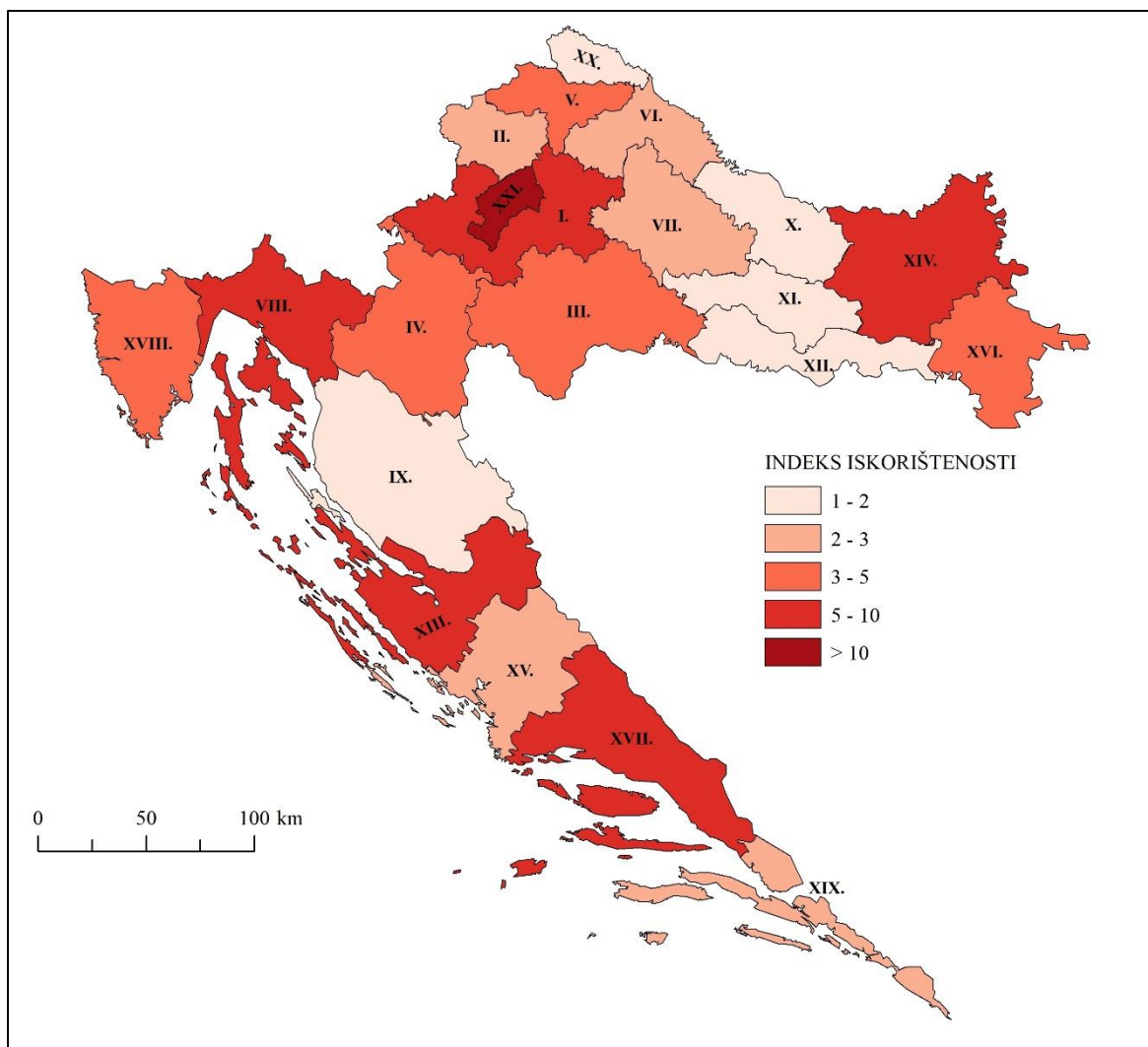
$\sum X_{ij}$ – vrijednost varijabli za cijelu RH (broj knjižnica, veličina fonda, broj korisnika i broj posudbi).

Zagreb u svemu prednjači, pa tako i u broju korisnika, kojih ima čak 5 puta više od sljedeće najbrojnije knjižnice prema korisnicima, Rijeke. Zbog toga, i broj posudbi je veći nego u bilo kojem drugom naselju te Zagreb s $I_I = 26,19$ ima daleko najveću vrijednost indeksa iskorištenosti knjižnica u RH (sl. 12). Fokus zato stavljamo na ostalim općinama i gradovima. Rijeka ($I_I = 4,64$) je sljedeća, što znači da korisnici te knjižnice više posuđuju nego korisnici knjižnice u Osijeku ($I_I = 3,88$), iako je Osijek razvijeniji prema indeksu razvijenosti. Nakon njih slijede Zadar ($I_I = 3,81$), Split ($I_I = 2,80$), Karlovac ($I_I = 2,72$), Varaždin ($I_I = 2,63$), Pula ($I_I = 2,38$), Koprivnica ($I_I = 1,62$) i Šibenik ($I_I = 1,57$). Dakle, uz manje promjene u rangui, 10 najrazvijenijih knjižnica je i 10 najkorištenijih. No, jedino Osijek i Šibenik od njih bilježe pad u vrijednosti indeksa, što znači kako korisnici tih knjižnica čitaju manje od ostalih. Na dnu ljestvice su Vrhovine ($I_I = 0,016$), Gunja ($I_I = 0,200$), Postira ($I_I = 0,0245$), Klis ($I_I = 0,029$) i Goričan ($I_I = 0,032$). Zadnjih 5 ostaje istu uz zamjenu mjesta Gunje i Postire. Najveći rast u rangui ipak doživljava Slunj, koji dolazi u prvih 100, zahvaljujući tome što ta knjižnica bilježi peti najveći broj posudbi prema korisniku knjižnice, dok najveći pad bilježi Orebić, koji ima vrlo mali broj posudbi prema korisniku knjižnice. Ovi podaci najviše ovise o lokalnom stanovništvu, tj. o tome koliko su korisnici određene knjižnice spremni stvarno ju i koristiti, bez obzira na to veličinu fonda ili (potencijalni) broj korisnika.

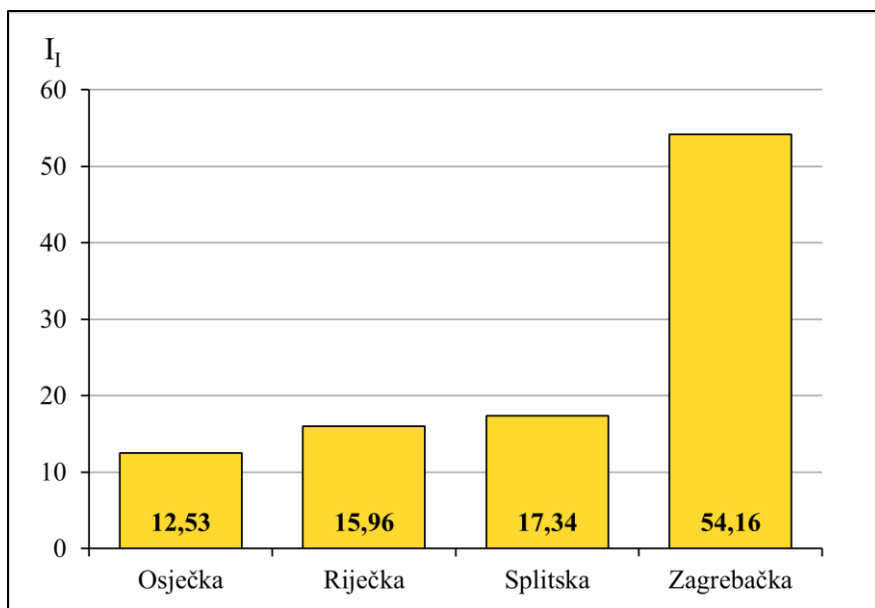
Sl. 12. Indeks iskorištenosti knjižnica prema JLS 2019. godine
Izvor: NSK, 2020

Indeks iskorištenosti gledan na razini županije pokazuje slične rezultate (sl. 13). Prvih 5 ostaje isto kao i prema vrijednosti indeksa razvijenosti – najiskorištenije su knjižnice u Gradu Zagrebu ($I_I = 26,18$), zatim Primorsko-goranskoj ($I_I = 9,23$), Splitsko-dalmatinskoj ($I_I = 7,53$), Osječko-baranjskoj ($I_I = 6,29$) te Zagrebačkoj ($I_I = 5,70$) županiji. Zadarska županija bilježi najveći rast te je prema indeksu iskorištenosti ($I_I = 5,35$) šesta u državi. Na dnu su ponovno Ličko-senjska ($I_I = 1,37$), Požeško-slavonska ($I_I = 1,47$) te Virovitičko-podravska ($I_I = 1,68$) županija. Zanimljivo, korisnici knjižnica Ličko-senjske županije bilježe više posudbi po korisniku nego korisnici knjižnica u Požeško-slavonskoj i Virovitičko-podravskoj županiji, no razlike u varijablama su jednostavno prevelike da bi se Ličko-senjska županija pomakla s dna ljestvice.

Sl. 13. Indeks iskorištenosti knjižnica prema županijama 2019. godine
Izvor: NSK, 2020

Na razini makroregija (sl. 14) opet možemo vidjeti sličnu situaciju – Zagrebačka makroregija ($I_1 = 54,16$) je najrazvijenija, a u njoj gotovo pola vrijednosti otpada na Zagreb, što joj zapravo i ne treba da bi bila rangirana prva. Slijede Splitska ($I_1 = 17,34$) te Riječka ($I_1 = 15,96$) i Osječka ($I_1 = 12,53$) makroregija s najslabijim pokazateljima. Vidi se kako Riječka makroregija prestiže Osječku i to za veliku vrijednost, no to ne čudi s obzirom na to kako ta makroregija ima skoro 20.000 korisnika više nego Osječka makroregija (74.847 korisnika u Riječkoj te 56.106 korisnika u Osječkoj makroregiji). Ipak, Riječka makroregija ne sustiže Splitsku, koja opet ima više korisnika od nje, no razlika je manja nego prema indeksu razvijenosti. Prema broju posudbi po korisniku, s druge strane, Riječka makroregija je na prvome mjestu (23,97 posudbe po korisniku), slijedi Zagrebačka makroregija sa 23,16 posudbe po korisniku te Splitska sa 21,69 i Osječka makroregija sa 16,78 posudbi po korisniku. Dakle, korisnici knjižnica u Riječkoj makroregiji najviše čitaju, dok se knjižnice Osječke makroregije koriste puno manje.

Sl. 14. Indeks iskorištenosti knjižnica prema makroregiji 2019. godine
Izvor: NSK, 2020

7. ZAKLJUČAK

Ni pojedinac ni društvo ne mogu opstati bez komunikacije. Izum pisma nakon stoljeća usmene komunikacije predstavlja prekretnicu u ljudskog povijesti, promiče granice prostora i vremena te ostvaruje mogućnost da čovjek spremi znanje izvan samoga sebe (Stipanov, 2010). Razvojem pisma, čovjek zapisuje priče, legende, mitove i kroz njih isprva pokušava objasniti svijet oko sebe. Stvaraju se knjige, koje kao pisana riječ predstavljaju najizrazitiji prikaz kulturnog identiteta nekog društva (Stipanov, 2010), dok se u njih pohranjuju i informacije o prostoru (Šakaja, 2015), čime se znanje o prostoru širi među društvom. Stvara se knjižnica, koja postaje ustanovom za pohranjivanje knjiga (Stipanov, 2010), opstaje sve do danas i postaje velik informacijsko-dokumentacijski centar (Stipčević, 2006) te ima važnu ulogu u identitetu svoje sredine (Banović Đorđević i Bojanić Obad Šćitaroci, 2020). Knjižnice se smještaju u centre gradova, postaju dio svakodnevice te se razvijaju uz i zajedno s društvom (Stipanov, 2010)

Kroz hrvatsku povijest, knjižnice i čitaonice igraju važnu ulogu u gradnji identiteta hrvatskog društva i nacije. Na prostoru današnje Hrvatske knjižnice postoje od antike (Hebrang Grgić, 2018), a prve knjižnice se osnivaju uz samostane i crkve (Šakaja, 1999). Razvijaju se slično kao i u ostatku Europe, osnivaju ih većinom redovnici (Šakaja, 1999), a dalje tijekom povijesti počinju nicati privatne knjižnice (Hebrang Grgić, 2018). Veliko napredovanje vidi se tijekom Ilirskog narodnog preporoda, kada se čitaonice osnivaju većinom u središnjoj Hrvatskoj, ali i na prostoru Dalmacije (Šakaja, 1999), čime se osigurava promicanje hrvatskog književnog jezika diljem današnje Hrvatske (Hebrang Grgić, 2018). Ipak, najveće promjene vide se u 20. stoljeću, kada se diljem svijeta knjižnice moraju transformirati iz svojih tradicionalnih uloga u knjižnice kakve ih smatramo danas (Stipčević, 2006). Hrvatska, dakako, nije iznimka, pa dolazi do velikog osnivanja pučkih knjižnica (Šakaja, 1999), koje se brzo razvijaju, no tako brz razvoj ipak nije bio održiv (Hebrang Grgić, 2018). Nakon 1960. godine knjižnice se počinju okrupnjavati, u njima se osnivaju odjeli za djecu i mlade, a na fakultetima se osnivaju visokoškolske i znanstvene knjižnice (Hebrang Grgić, 2018). Nakon osamostaljena, hrvatske knjižnice trebale su provesti informatizaciju kroz stvaranje knjižničnih softvera, ali nema dovoljno suradnje među svim knjižnicama, pa tako danas ne postoji jedinstveni knjižnično-informacijski sustav za baš sve knjižnice u RH (Stipanov, 2015). Novim zakonima se, s druge strane, potiče osnivanje i razvoj svih vrsta knjižnica, no prvenstveno narodnim, koje doživljavaju procvat nakon 1997. godine, moderniziraju se i potvrđuju kao kulturno-informacijska središta svojih sredina (Stipanov, 2015).

Narodne knjižnice najrašireniji su i najdostupniji oblik knjižnica općenito, pa tako i u Hrvatskoj. Zbog toga, prostorna distribucija narodnih knjižnica analizirana je prema različitim pokazateljima i indeksima. Također, usporedba s prijašnjim stanjem (Šakaja, 1999) daje uvid u noviju povijest narodnih knjižnica i njihov razvoj od osamostaljenja države.

Današnju mrežu narodnih knjižnica RH čini 208 središnjih knjižnica, 108 ogranaka i podružnica, 41 knjižničnom stanicom te 9 knjižničnih stacionara (NSK, 2020). Najveći knjižnični centar je i dalje Zagreb (sl. 3), ali vidi se izrazita decentralizacija sustava u odnosu na 1990. godinu (sl. 4). Do toga je došlo radi proglašenja *Zakona o knjižnicama* iz 1997. godine (Stipanov, 2015) te *Zakona o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj* iz 1992. godine (Zastupnički dom sabora Republike Hrvatske, 1992), čime se istodobno dogodilo povećanje broja središnjih knjižnica i smanjenje broja manjih sastavnica. Kada se prostorna distribucija knjižnica gleda na razini županija, centri makroregija daju svojim županijama veliku prednost dok se u isto vrijeme može vidjeti način organizacije knjižnične mreže u pojedinoj županiji (sl. 8). Uz to, vidi se relativni pad udjela Osječke i Zagrebačke makroregije u svim pojedinačnim pokazateljima) i rast Riječke i Splitske makroregije (sl. 5; sl. 6; sl. 7).

Prema indeksu razvijenosti I_R koji prikazuje koliko je svaka pojedina knjižnica razvijena u odnosu na druge, ponovno se može vidjeti velika razvijenost Zagreba (sl. 9). Vrijednosti indeksa općenito su niske zbog velikog broja knjižnica, a vidljiv je okviran trend smanjenja u odnosu na stanje iz 1990.-te (Šakaja, 1999). Općenito, vrijednosti indeksa su manje zato što je došlo do decentralizacije sustava narodnih knjižnica nakon 1997. godine. Vrijednosti gledane na razini županija (sl. 10) pokazuju kako su knjižnice kontinentalne Hrvatske razvijenije od knjižnica primorske Hrvatske, a polovi razvijenosti predstavljaju Grad Zagreb ($I_R = 19,83$) s jedne, i Ličko-senjska županija ($I_R = 1,37$) s druge strane. Kako su knjižnice u primorskoj Hrvatskoj 1990. godine bile manje razvijene od knjižnica u kontinentalnoj Hrvatskoj (Šakaja, 1999), ova situacija nije neočekivana, no vidljivo je smanjenje razlika u razvijenosti. Usporedba na razini makroregija (sl. 11) pokazuje smanjenje razvijenosti knjižnica u Osječkoj i Zagrebačkoj regiji te povećanje razvijenosti knjižnica u Riječkoj i Splitskoj makroregiji. Razlike proizlaze iz prijašnje veće razvijenosti Osječke i Zagrebačke makroregije, koje se dalje nisu mogle puno razvijati, dok je u Riječkoj i Splitskoj makroregiji došlo do većeg i značajnijeg razvoja mreže narodnih knjižnica.

Konačno, da bi se ustanovilo koliko pojedinu knjižnicu njezino lokalno stanovništvo stvarno i koristi, izrađen je indeks iskorištenosti knjižnica I_I . Vrijednosti pokazuju kako se knjižnice u Zagrebu, Zadru, Rijeci, Puli i Karlovcu koriste najviše, i kod njih je najveći skok vrijednosti indeksa ako se u njega uključe podaci o posudbama. No općenito je najrazvijenijih

10 knjižnica ujedno i 10 najkorištenijih (sl. 12), a isto se vidi i na drugom kraju, gdje su najmanje razvijene knjižnice i najmanje korištene od strane lokalnog stanovništva. Na razini županije vide se slični rezultati, no primjetna je velika iskorištenost knjižnica Primorsko-goranske županije (sl. 13), a najmanje se koriste knjižnice Ličko-senjske županije. Makroregionalno gledajući (sl. 14), stanovništvo najmanje koristi knjižnice Osječke makroregije, koja jedina ima vrijednost indeksa manju od 20,00.

Sveukupno, može se zaključiti kako je mreža narodnih knjižnica u Hrvatskoj relativno dobro razvijena, dok su područja potencijalnog razvoja jasna. Knjižnična usluga još uvijek nije dostupna na cijelom području Republike Hrvatske, tj. mnogo jedinica lokalne samouprave još nije osiguralo dostupnost te usluge svojem stanovništvu. Unatoč tome, knjižnice koje postoje su relativno dobro razvijene i relativno velike, s prosječnom veličinom fonda od 57.587 jedinica građe (NSK, 2020). Najveći nedostatak vidi se u broju korisnika – manje od trećine stanovnika kojima je dostupna knjižnična usluga ujedno i je učlanjeno u knjižnicu (NSK, 2020), i tu se vidi najveći potencijal razvoja hrvatskih knjižnica. Očito je kako su, iako malobrojni, korisnici knjižnica njima većinom privrženi, što se vidi u broju od prosječno 22 posudbe po korisniku na razini cijele države (NSK, 2020) te bi buduće strategije razvoja knjižnica u RH morale ciljano privlačiti sve više novih korisnika, ne samo za dobrobit knjižnica, već i za dobrobit cjelokupnog društva.

8. POPIS LITERATURE

1. Ayatac, H., Dökmeci, V., 2007: Spatial Analysis of Library System and Proposal for New Libraries in Istanbul, *European Planning Studies* 15 (8), 1127-1137
2. Banović Đorđević, I., Bojanić Obad Šćitaroci, B., 2020: Contemporary Research on the Spatial Relations between the Public Library and the City, *Prostor: znanstveni časopis za arhitekturu i urbanizam* 28 (2), 402-411
3. Božičević, S., 2005: Klub „Jules Verne“, <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1402/klub-jules-verne> (11.08.2021.)
4. Bundy, A., 2010: Australia's Public Library System: Its Needs and Potential, *Public Library Quarterly* 29, 320-360, DOI: 10.1080/01616846.2010.525384
5. Cole, K.J., Gatrell, A.C., 1986: Public libraries in Salford: a geographical analysis of provision and access, *Environment and Planning A* 18 (2), 253-268
6. Colibaba, A., Skinner, M.W., 2019: Rural public libraries as contested spaces of older voluntarism in ageing communities, *Journal of Rural Studies* 70, 117-124
7. Črnjar, Lj., Šupraha Perišić, M., 2014: Od mreže knjižnica prema knjižničnom sustavu Primorsko-goranske županije, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 58 (1-2), 121-133
8. Dresel, R., Henkel, M., Scheibe, K., Zimmer, F., Stock, W.G., 2019: A Nationwide Library System and Its Place in Knowledge Society and Smart Nation: The Case of Singapore, *Libri* 70 (1), 81-94
9. Državni zavod za statistiku, 2020: Knjižnice u 2019., https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2020/08-03-01_01_2020.htm (11.08.2021.)
10. Esri, n.d.: Around the world in 80 days – a map story, <https://www.arcgis.com/apps/MapTour/index.html?appid=9dd5594fcc624e94b07a603a3b2abcd1#> (11.08.2021.)
11. ETH Zürich, 2019: A Literary Atlas of Europe, www.literaturatlas.eu/en/ (11.08.2021.)
12. Fry, S., 2018: *Mythos*, Penguin Books, London
13. Gong, H., Japzon, A.C., Chen, C., 2007: Public Libraries and Social Capital in Three New York Neighbourhoods, *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 99 (1), 65-83
14. Hamedinger, W., 2016: Austrian Library Network and Next Generation Library System: Alma, *BIBLIOTHEK – Forschung und Praxis* 40 (3), 341-346, DOI: 10.1515/bfp-2016-0055
15. Hebrang Grgić, I., 2018: *Kratka povijest knjižnica i nakladnika: s kodovima i aplikacijom*, Ljevak, Zagreb

16. Higgs, G., Langford, M., Heley, J., 2017: Assessing the impacts of changing public service provision on geographical accessibility: An examination of public library provision in Pembrokeshire, South Wales, *Environment and Planning C: Politics and Space* 36 (3), 548-568
17. Hodgetts, D., Stolte, O., Chamberlain, K., Radley, A., Nikora, L., Nabalarua, E., Groot, S., 2008: A trip to the library: homelessness and social inclusion, *Social & Cultural Geography* 9 (8), 933-953
18. Hrvatska enciklopedija, 2021: Knjižnice, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=32130> (11.08.2021.)
19. Hrvatski sabor, 1999: Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1999_06_58_1071.html (11.08.2021.)
20. Hrvatski sabor, 2019: Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_02_17_356.html (11.08.2021.)
21. Hrvatski sabor, 2021: Pravilnik o matičnoj djelatnosti i sustavu matičnih knjižnica u Republici Hrvatskoj, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_07_81_1506.html (11.08.2021.)
22. Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1990: Standardi za visokoškolske knjižnice u Republici Hrvatskoj, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 33, 201-210
23. Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1992: Hrvatski standardi za specijalne knjižnice, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 35 (3-4), 258-269
24. Knjižnica Bedekovčina, n.d.: O nama, https://knjiznica-bedekovcina.hr/?page_id=10 (11.08.2021.)
25. Lo, P., Stark, A., 2020: Examining the relationship between social inclusion and mobile libraries in the age of Internet connectivity: A qualitative study of mobile librarians around the globe, *Journal of Librarianship and Information Science*, 53 (2), 245-270
26. Melville, H., 2002: *Moby Dick*, Wordsmith Editions, Ware
27. Ministarstvo kulture i medija, 2021: Pravilnik o matičnoj djelatnosti i sustavu matičnih knjižnica u Republici Hrvatskoj, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_07_81_1506.html (11.08.2021.)
28. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2020: Statistički podaci i pokazatelji uspješnosti za narodne knjižnice za 2019. godinu, <http://maticna.nsk.hr/statistika/preuzimanje/arhiva-statistickih-podataka-i-pokazatelja-uspjesnosti/> (12.08.2021.)

29. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2021: Statistički podaci i pokazatelji uspješnosti za narodne knjižnice za 2020. godinu, <http://maticna.nsk.hr/statistika/preuzimanje/> (12.08.2021.)
30. Općina Sveti Križ Začretje, 2021: Povijest knjižnice, <https://sveti-kriz-zacretje.hr/2014/01/povijest-knjiznice/> (11.08.2021.)
31. Općinska knjižnica Krapinske Toplice, 2020: O knjižnici, <https://www.okkt.hr/ona/o-knjiznici/> (11.08.2021.)
32. Orwell, G., 2015: *1984.*, Šareni dućan, Koprivnica
33. Pyati, A. K., Kamal, A.M., 2012: Rethinking community and public space from the margins: a study of community libraries in Bangalore's slums, *Area* 44 (3), 336-343
34. Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva, 2021: Nacrt strategije hrvatskog knjižničarstva 2016.-2020., <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=1850> (11.08.2021.)
35. Stipanov, J., 2010: Knjižnice i društvo: od potrebe do mogućnosti, Školska knjiga, Zagreb
36. Stipanov, J., 2015: *Povijest knjižnica i knjižničarstva u Hrvatskoj*, Školska knjiga, Zagreb
37. Stipčević, A., 2006: *Povijest knjige*, Matica hrvatska, Zagreb
38. Šakaja, L., 1999: *Kultura i prostor: prostorna organizacija kulturnih djelatnosti u Hrvatskoj*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb
39. Šakaja L., 2015: *Uvod u kulturnu geografiju*, Leykam international, Zagreb
40. Tolkien, J.R.R., 2011: *The Fellowship of the Ring*, HarperCollinsPublishers, London
41. Touminen, K., Saarti, J., 2012: The Finnish library system – open collaboration for an open society, *IFLA Journal* 38 (2), 115-136
42. Uzezi Otolu, P., 2016: Globalization, modernization and functionality of the public library system in Nigeria, *Library Management* 37 (8-9), 426-440, DOI: <https://doi.org/10.1108/LM-01-2016-0008>
43. Verne, J., 2001: Matijaš Sandorf, Spot i Jules Verne klub, Zagreb i Pazin
44. Verne, J., 2020: Put oko svijeta u 80 dana, V.B.Z., Zagreb
45. Vodeb, V., Vodeb, G., 2015: Spatial Analysis of the Public Library Network in Slovenia, *Journal of Library Administration* 55 (3), 202-220
46. Vrana, R., Milovanović, I., Salopek, Ž., 2021: Popularizacija znanosti u narodnim knjižnicama u RH, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 64 (1), 1-25

47. Vugrinec, Lj., 2019: Narodne knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji – primjer organizacije županijske knjižnične mreže, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 62 (1), 285-306, DOI: <https://doi.org/10.30754/vbh.62.1.743>
48. Woods, M., 2021: Buried Dublin: Redeeming Urban History and Collective Memory in James Joyce's *Ulysses*, *Literary Geographies* 7 (1), 23-39
49. Zastupnički dom sabora Republike Hrvatske, 1992: Zakon o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1992_12_90_2333.html (11.08.2021.)

9. POPIS IZVORA

1. Državni zavod za statistiku, 2020: Knjižnice u 2019., https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2020/08-03-01_01_2020.htm (11.08.2021.)
2. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2020: Statistički podaci i pokazatelji uspješnosti za narodne knjižnice za 2019. godinu, <http://maticna.nsk.hr/statistika/preuzimanje/arhiva-statistickih-podataka-i-pokazatelja-uspjesnosti/> (11.08.2021.)

10. PRILOZI

Popis slika

Sl. 1. Broj knjižnica prema vrsti 2019. godine.....	11
Sl. 2. Obradena knjižna građa (u %) prema vrsti knjižnice 2019. godine.....	12
Sl. 3. Prostorna distribucija narodnih knjižnica 2019. godine	15
Sl. 4. Prostorna distribucija narodnih knjižnica 1990. godine	16
Sl. 5. Broj knjižnica, ogranaka, stanica i stacionara prema makroregiji 1990. i 2019. godine	17
Sl. 6. Veličina fonda prema makroregiji 1990. i 2019. godine	17
Sl. 7. Broj korisnika prema makroregiji 1990. i 2019. godine.....	18
Sl. 8. Broj KSO prema županijama RH 2019. godine.....	19
Sl. 9. Indeks razvijenosti knjižnične djelatnosti prema JLS 2019. godine.....	21
Sl. 10. Indeks razvijenosti knjižnične djelatnosti prema županijama 2019. godine.....	22
Sl. 11. Indeks razvijenosti knjižnica prema makroregiji 1990. i 2019. godine	23
Sl. 12. Indeks iskorištenosti knjižnica prema JLS 2019. godine.....	25
Sl. 13. Indeks iskorištenosti knjižnica prema županijama 2019. godine.....	26
Sl. 14. Indeks iskorištenosti knjižnica prema makroregiji 2019. godine	27